

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія з видавничої справи, культури та української філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

**ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ЗБІРКИ ОПОВІДАнь У ЖАНРІ
ГОРОРУ (НА ПРИКЛАДІ ВИДАННЯ «ЗАГУБЛЕНІ У ТЕМРЯВІ»)**

студентки IV курсу
групи ВСРфмб-1-21-4.0д
спеціальності 061 Журналістика
освітньо-професійної програми
«Видавнича справа та редагування»
освітньо-професійного ступеня
«фаховий молодший бакалавр»
Белікової Дар'ї Вадимівни
Керівник: Ліна ШЕНДЕРІВСЬКА,
канд. ек. наук, доцент

Рекомендовано до захисту
ЦК з видавничої справи,
культури та української філології
Протокол від «__» _____
2025 р. № _____
Голова ЦК _____ Олена ГРУЗДЬОВА

Захищено «__» _____ 2025 р.
Оцінка _____
Оцінка за стобальною шкалою, рейтингова оцінка
Протокол ЕК від «__» _____ 2025 р.
№ _____
Голова ЕК _____ Микола АНДРІЙЧУК,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри видавничої справи та
редагування Національного технічного
університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ГОРОР ЯК ЖАНР ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	5
1.1 Визначення та характеристика жанру горор у літературі.....	5
1.2 Історія розвитку жанру горор у літературі.....	10
1.3 Різновиди літературного горору.....	16
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2 РОБОТА РЕДАКТОРА З ТЕКСТОВОЮ СКЛАДОВОЮ ГОРОР-ВИДАННЯ.....	22
2.1 Загальні засади редагування художньої літератури.....	22
2.2 Основні аспекти редагування горор-літератури.....	28
2.3 Застосування норм редагування у роботі з текстом горор-видання.....	32
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3 ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ГОРОР-ВИДАНЬ.....	38
3.1 Функції і види ілюстрацій у художніх виданнях.....	38
3.2 Особливості ілюстрування літератури жахів.....	42
3.3 Специфіка шрифтового оформлення та верстки горор-видань.....	45
Висновки до розділу 3.....	48
РОЗДІЛ 4 ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЄКТУ «ЗАГУБЛЕНІ У ТЕМРЯВІ».....	49
4.1 Аналіз українського й зарубіжного ринків горор-видань.....	49
4.2 Концепція видання «Загублені у темряві».....	52
4.3 Заходи з просування видання.....	56
Висновки до розділу 4.....	59
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Горор — не лише популярний у сучасній літературі жанр, а й важливе соціокомунікативне явище. Видання, що містять елементи жаху, часто торкаються таких тем: аб'юзивні стосунки, психологічне насилля, фізичне насилля тощо. Це спонукає реципієнтів звертати увагу на актуальні суспільні проблеми й намагатися розв'язати їх.

Горор-літературі притаманна певна специфіка, яку редакторів необхідно брати до уваги під час роботи з такими текстами. Однією з основних особливостей творів жахів є високий вміст жорстокості, що може негативно вплинути на психічне здоров'я реципієнта. У процесі опрацювання літератури жахів редактор має звертати увагу не лише на мовностилістичний аспект твору, а й контролювати межу допустимого жаху, адаптувати твір до віку його цільової аудиторії.

Однак текст не єдина складова горор-видання. Важливу роль у створенні книг з елементами жаху відіграє й художньо-технічне оформлення. Ілюстративний матеріал горор-твору повинен не лише відображати його вміст, а й лякати реципієнта, доповнювати атмосферу жаху.

Особливості роботи редактора з текстом та художнім оформленням оформленням горор-видань — малодосліджена тема. За кордоном специфіку роботи з літературою жахів висвітлюють переважно з практичної точки зору. Є чимало іноземних сайтів і журналів про те, яким має бути досконалий горор-текст; про зображувальний ряд таких видань.

В Україні наукові праці, присвячені горор-творам, стосуються літературознавства і перекладацької діяльності, а не редакторської галузі. З огляду на це робота є актуальною.

Мета дослідження — дослідити специфіку літературного редагування горор-видань і художнього оформлення літератури жахів, розробити перелік актуальних рекомендацій учасникам редакційно-видавничого процесу.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- характеристика жанру горор у літературі;
- класифікація літератури жахів;

- визначення особливостей редагування горор-видань;
- дослідження специфіки художньо-технічного оформлення горор-видань;
- аналіз зарубіжного й українського ринків горор-літератури;
- розробка проєкту видання.

Об'єкт дослідження — збірка горор-оповідань.

Предмет дослідження — особливості укладання збірки оповідань у жанрі горору.

Методи дослідження: аналіз наукових праць, пов'язаних з темою; дедукція: від загального аналізу горор-літератури до визначення особливостей роботи редактора з її текстовою та ілюстративною частинами; контент-аналіз горор-видань, що допомагає сформулювати принципи редагування творів жахів; аналіз українського і зарубіжного ринків горор-літератури; порівняння вітчизняного і закордонного ринків горор-творів для визначення перспективи розвитку жанру в українській книговидавничій сфері.

Теоретичне значення дослідження. У роботі подане визначення поняття «горор» у літературному контексті, проаналізована історія жанру і його піджанри, визначені особливості редагування і художньо-технічного оформлення горор-видань.

Практичне значення дослідження. Робота може бути корисною для літературних, художніх і технічних редакторів, авторів-початківців, які працюють у жанрі горор.

Структура роботи. Дипломна складається з чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг сторінок — 71, з них основного тексту — 60.

РОЗДІЛ 1 ГОРОР ЯК ЖАНР ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1 Визначення та характеристика жанру горор у літературі

Страх є базовою емоцією, реакцією людини на певні події, явища, осіб тощо. Він спонукає індивіда готуватися до порятунку себе у разі виникнення загрози здоров'ю або життю. Страх часто ототожнюють з жахом, однак ці поняття є різними за суттю. Жах — стан, викликаний сильним переляком. На відміну від страху, він не допомагає людині уникнути лиха, а, навпаки, робить її більш вразливою.

Відчуття жаху виникає, коли особа усвідомлює безвихідь становища. Цей емоційний стан може бути викликаний такими факторами:

- екстремальні умови (наприклад, ситуації, коли людина опинилася на безлюдному острові);
- відчуття наближення смерті;
- зіткнення з невідомим (люди бояться невідомості, бо не знають, як підготуватися до зустрічі з нею) [7].

Жах став важливою частиною культури. На його основі сформувався мистецький жанр горор, основна мета якого — налякати споживачів, змусити їх відчувати спектр негативних емоцій (сум, гнів, агресія, розпач, огида, тривога тощо). Горор реалізувався у багатьох галузях: живописі, музиці, відеоіграх, літературі, кінематографі тощо.

У літературознавстві перші зарубіжні дослідження, присвячені цьому жанру, з'явилися у 1920-х роках. Натомість в Україні літературний горор почали вивчати лише останніми десятиліттями. До цього часу, у радянський період, твори з елементами жаху вважали масовими, позбавленими будь-якої естетики [8].

Єдиної загальноприйнятої дефініції поняття «горор» у літературній галузі немає, що пов'язано зі складністю визначення його жарнотворчих компонентів. Проаналізуємо базові ознаки жанру жаху.

Наявність компоненту жаху. Виникають суперечки щодо його сутності. Деякі науковці вважають, що горор-текст має містити саме надприродний жах (різноманітні надзвичайні істоти, на кшталт вовкулаків, вампірів, зомбі, відьом, примар; паранормальні, містичні явища). Така вимога суттєво зменшує кількість творів, які могли б належати до літератури жахів.

Водночас дослідниця Марія Борзова зазначає, що надприродний елемент не є обов'язковою складовою жанру, оскільки однаково лякати може і фантастичне, і реальне. В його основу можуть бути закладені психічні захворювання, реальні соціальні проблеми або явища. Наприклад, у романі «Мізері» Стівена Кінга жах викликають дії і поведінка Енні Вілкс — жінки з різноманітними розладами психіки [8].

Атмосфера саспенс. Саспенс — композиційний прийом, суть якого полягає у збереженні інтриги й поступовому зростанню напруги до кінця твору. Для горор-літератури атмосфера саспенсу є обов'язковою, оскільки допомагає тримати реципієнта в напрузі, викликає у нього тривогу, страх перед невідомим. Реалізувати саспенс можна різноманітними способами:

- використання питальних речень (спонукають читача замислитися над мотивацією вчинків героя або героїв, уявити, як будуть розгортатися події у творі);
- застосування трикрапки (позначають перерване або незакінчене висловлювання, викликають у реципієнта бажання дізнатися, що відбуватиметься далі);
- зображення ситуації, що загрожує життю або здоров'ю героя / героїв (напад на персонажа, його зіткнення з надзвичайним створінням тощо);
- завершення фрагмента історії нерозв'язаною проблемою (створення відкритого фіналу в межах розділу або частини твору) [21].

Щоб підсилити ефект саспенсу, автори горор-літератури використовують у своїх творах похмуру колористику. Найпопулярнішими кольорами у таких текстах є чорний (асоціюється із жахом, смертю, розпачем; є вказівкою на

темну пору доби); фіолетовий (має зв'язок з божевільням; може бути частиною образу антагоніста); червоний (символізує страждання і кров) [21].

Детальне відображення емоційного стану персонажів. Горор — це, перш за все, про емоції. Реципієнт, усвідомлюючи, що фізично він перебуває у безпеці, повинен відчути жах, зображений автором. Читач може інтерпретувати страшне крізь призму власного світосприйняття й крізь призму світосприйняття героїв. Для останньої інтерпретації й необхідне точне відтворення почуттів персонажів. Емоційний стан героїв літератури жахів здебільшого негативний. Вони відчувають пригнічення, гнів, страх, розпач, ненависть тощо [21].

Натуралізм описів. Літературі жахів властиве реалістичне зображення сцен жорстокості. Наприклад, у романі «Воно» Стівен Кінг детально зображує напади клоуна Пеннівайза на своїх жертв, сутички між героями, знущання батьків з дітей. Мета реалістичного відображення таких сцен — викликати у реципієнта почуття жаху, змусивши його відтворити страшне у власній уяві.

Побічними ознаками горор-літератури є ті, що стосуються світобудови твору: характерів персонажів; місць, де відбуваються події.

Горор-творам притаманний розподіл персонажів на протагоністів й антагоністів. Протагоністи є головними героями, які опиняються у небезпеці й отримують можливість чинити опір злу усіма можливими способами, навіть якщо ці способи аморальні.

Дослідниця Анастасія Трофименко виокремлює три типи протагоністів:

Жертви. Вони постають заручниками обставин і не змінюють своєї ролі протягом всього твору. Протагоністи-жертви постають морально слабкими, поглинутими своїми страхами, особистостями, які поведуться пасивно, навіть не намагаючись врятувати себе. Цей тип героїв характерний для готичних творів. Прикладом жертви є головна героїня повісті Джозефа Шерідана Ле Фаню «Кармілла», яка потрапляє у пастку вампіра й не робить

спроб вийти з небезпечної ситуації самостійно. Вона чекає на порятунок від лікаря, батька та інших героїв [21].

Борці. Поширений тип-персонажів протагоністів у сучасній горор-літературі. Впродовж твору з ними відбувається метаморфоза з жертви у рятівників власних життів. Таку трансформацію часто можна спостерігати у героїв творів Стівена Кінга. Наприклад, у психологічному горорі «Мізері» читач спостерігає за своєрідною мутацією характеру письменника Тома Шелдона. На початку твору, опинившись прикутим до ліжка у будинку своєї божевільної фанатки Енні Вілкс, він постає заручником обставин. Однак з розвитком сюжету Том починає виборювати порятунок: робить спроби вибратися з оселі Енні, намагається вбити жінку [21].

Трансформація героїв-протагоністів є утіленням ідеї про важливість самопорятунку. Зміна їхніх характерів заперечує концепцію романтизму: очікування на порятунок від певних осіб. Протагоністи-борці усвідомлюють, що основними складовими виходу з небезпечної ситуації є власні вчинки і бажання.

Інфернальні створіння. З'являються у фентезійних або фантастичних горор творах. Інфернальні створіння — результати експериментів, істоти створені кимось для помсти. Їхня психологія схожа на психологію протагоністів-жертв. Інфернальні створіння не здатні керувати власним життям, позбавлені будь-яких принципів, часто опиняються між добром і злом. Такі герої у горор-творах є відображенням осіб, які з певних причин відрізняються від інших [21].

Антагоністи — ще одна група основних героїв у літературі жахів. Вони уособлюють зло, небезпеку. У горор-творах з елементами надзвичайного антагоністами зазвичай постають надприродні істоти: демони, вампіри, вовкулаки, привиди, монстри. Якщо говорити про жахи без фантастичного або фентезійного підґрунтя, то уособленням зла у таких творах можуть бути індивіди з розладами психіки.

Горор-тексти про злочинців у людській подобі часто містять їхні передісторії. Автори розповідають біографії негативних героїв, причини їхньої метаморфози у зло (фізичне насилля у дитинстві, булінг з боку однолітків, психологічні травми тощо). Наприклад, у циклі книг Томаса Гарріса про Ганнібала Лектера є роман «Сходження Ганнібала», присвячений передісторії головного антагоніста. З твору реципієнт дізнається про травматичний момент у житті Ганнібала, що найбільше вплинув на негативну трансформацію героя: дитиною Лектер побачив, як солдати їдять його молодшу сестру.

У літературі жахів з двома світами (наприклад, реальним світом і потойбіччям) є також персонажі-медіатори. Вони народжуються у одному зі світів, але не належать жодному. Основна роль персонажів медіаторів — допомагати героям подорожувати між світами.

Дослідниця Анастасія Трофименко поділяє цих персонажів на дві підгрупи:

- зооморфні (коні, коти, птахи тощо);
- антропоморфні (мають надприродні здібності: ворожки, козаки-характерники) [21].

Важливою складовою горор-текстів є простір, де розгортаються основні події твору (локус). Його можна поділити на низку видів.

Герметичний локус. Це обмежений простір, що стає місцем трансформації героя. Герметичними локусами є квартири, будинки, церкви, горища, покинуті будівлі тощо. Наприклад, у горор-оповіданні Павла Дерев'янка «Допоки морок не поглинув його» локус — квартира героїні-протагоністки. А у романі Стівена Кінга «Сяйво» події розгортаються у готелі «Оверлук», розташованому високо в горах. Саме у цьому змінюється головний герой твору Джек Торренс.

Відкритий локус. Герої творів з відкритим локусом, як правило, подорожують впродовж всієї історії. Прикладом горор-тексту з персонажами, які не обмежені у пересуванні, є роман Мері Шеллі «Франкенштейн» [21].

Горор-література – багатогранне поняття, де атмосфера жаху формується за допомогою різноманітних негативних емоцій; висвітлення відповідного типу явищ, як от агресії, екстриму тощо; введенням двох типів персонажів – протагоністів та антигоністів; простору, де відбуваються основні події за сюжетом.

1.2 Історія розвитку жанру горор у літературі

Горор став популярним жанром відносно нещодавно, однак його історія починається ще з часів Античності. Чимало творів цієї епохи містять окремі атрибути жанру: звернення до тематики смерті, опис сцен жорстокості й насильства, зображення різноманітних надзвичайних істот.

Наприклад, у «Одіссей» Гомера герої подорожують до царства мертвих, розташованому не під землею, як у класичному грецькому уявленні, а у віддаленій частині далекого заходу. Крім цього, Одіссей і його супутники впродовж своїх мандрів зустрічаються з такими фантастичними створіннями: лестригонами (величезні людожери), сирени (морські істоти, які є наполовину птахами, наполовину жінками), чарівницею Цирцеєю (може перетворювати людей на тварин), циклопом Поліфемом (істота, що має лише одне око, розміщене в центрі лоба) [29].

Згадки про фантастичних створінь, які лякають, є і у міфах про Геракла. Другий подвиг героя — його битва з Лернейською гідрою. Це дев'ятиголове чудовисько зі зміїним тулубом, яке жило в болоті неподалік від міста Лерни і харчувалося домашньою худобою та людьми. Міф про третій подвиг описує боротьбу Геракла з стімфалійськими птахами — істотами, які вбивали людей і тварин за допомогою мідних пазурів і бронзового пір'я (вони могли пускати його, як стріли, у своїх жертв). Одинадцятий подвиг присвячений зустрічі героя з Цербером — триголовим псом, який охороняв царство Аїда.

У давньоримській літературі вперше з'являється перевертень — істота, здатна перетворюватися з людини на тварину або предмет. Перевертень зображується у тексті Петронія Арбітра «Сатирикон» [29].

Серед давньоримських творів, що поєднали майже всі наявні на той час елементи жаху, можна виокремити «Метаморфози» Овідія. У тексті є і боротьба з надприродними істотами (вбивство морського чудовиська Персеєм), і спуск до підземного царства Аїда (спроба Орфея повернути Еврідіку до світу живих), і своєрідне відьомство (чаклунство Медеї).

Хоч література доби Античності не мала повноцінних горор-текстів, вона сформувала мотиви, які використовують й у сучасних творах жахів.

У період Середньовіччя елементи жаху з'являлися у абсолютно різних за формою творах. Наприкінці XI ст. виникла форма французької поезії *chansons de geste* (дослівний переклад «пісні про подвиги»). Тематика цих текстів — героїчні вчинки лицарів. Горор-елементом у піснях про подвиги була наявність у них надприродних істот, які мали викликати у реципієнтів переляк і стати атрибутом героїзму персонажів. Найчастіше у творах згадувалися велетні й дракони. Але пісні про подвиги не належать до повноцінної літератури жахів, оскільки зображення надприродного й описи страху героїв не були центральними компонентами таких текстів [29].

У XII в Європі з'явилися перші романтичні оповідання, у яких тематика лицарського героїзму поєднувалася з надприродним. Ці оповідання писали переважно клерки й ченці монастирів на замовлення влади. Твори були сповнені різноманітними фантастичними елементами: монстрами, перевертнями, привидами тощо.

Одним з небагатьох середньовічних творів, що є найбільш наближеним до сучасної горор-літератури, дослідниця Ханна Пріст вважає англійську поему «Зелений лицар». Текст — коротка версія роману невідомого автора «Сер Гавейн і Зелений Лицар», сюжет якого зосереджений на пригодах сера Гавейна — племінника короля Артура. Головний герой проходить різні випробування, щоб перемогти свого ворога — Зеленого Лицаря. Образ

Зеленого Лицаря — репрезентація сил природи. У творі пояснюється мотивація антагоніста, що є поширеним прийомом у сучасній літературі жахів [29].

Загалом у літературі доби Середньовіччя жах є природною й реалістичною реакцією героїв на небезпеку. Цей стан відображали у творах, щоб вразити реципієнта, продемонструвати межі людського страху.

Кількість текстів з елементами горору суттєво збільшилася у добу раннього модерну. Причиною цього стала контрастність періоду. Попри досягнення у мистецтві й науці й проповідування ідеалів гуманізму добі раннього модерну були характерні тортури, переслідування й масова колонізація [29].

Основним джерелом жаху в ранньому модерні можна назвати релігію. Протистояння між католицизмом й гуманізмом сприяло підсиленню віри у надприродних істот, зокрема, у відьом, привидів і демонів.

Популярною працею з демонології у ті часи була книга «Молот відьом», написана 1486 року двома монахами. Допоміжним засобом з виявлення поплічників Сатани є книга «Молот відьом». У творі зображені способи розпізнавання відьомства; випадки з практики інквізиції; правила організації допитів осіб, пов'язаних з дияволом [29].

Тексти про існування надприродного презентували як наукові дослідження, однак вони ґрунтуються на забобонах. Багатьом паранормальним явищам, описаних у них можна знайти раціональне пояснення.

Компонент жаху реалізувався і у драматичних творах з мотивом помсти. Приміром, п'єса Вільяма Шекспіра «Тіт Андронік» містить зображення кривавих сцен. Розвиток трагедії помсти можна охарактеризувати підвищенням у творах рівня жорстокості. У п'єсі Джорджа Марстона «Помста Антонію», як і у «Тіт Андроніку», є опис бенкету канібалів. Однак, на відміну від персонажів Шекспірівської трагедії, герої Марстона поїдають дитину [29].

Хоч театральні постанови про помсту, написані у епоху раннього модерну, наближені до сучасного горору у репрезентації насилля, вони тісно пов'язані з тогочасним релігійним і культурним контекстом. Наприклад, месники у більшості таких творів помирали внаслідок того, що чинили розправу над своїми кривдниками власноруч, а не віддавали цю справу Богові або державі.

Періодом естетизації страшного у літературі став початок XVIII століття. Чимало письменників вважали, що жах є одним з чинників формування культурної і національної ідентичності, оскільки надприродні істоти й жорстокі мотиви були частиною фольклору й релігійних текстів.

З'явилося поняття «піднесений жах» — афективний стан, що є поєднанням жаху і благоговіння. Англійський критик і драматург Джон Денніс називав такі джерела піднесеного жаху у літературі [29]:

- тварини (тигри, леви);
- надприродні істоти (боги, чудовиська);
- стихійні лиха (землетруси, потопи, виверження вулкана);
- соціальні явища (війни, голод, епідемії).

Якщо розглядати поняття з психологічної точки зору, то реципієнта лякають не лише описи чудовиськ або зображення кривавих сцен, а й захоплення могутністю та величчю зла.

На естетизацію жаху вплинув Даніель Дефо, автор творів «Політична історія диявола» і «Про історію та достовірність привидів». У них письменник, як і ранньомодерні теологи, намагався довести існування надприродних істот. Однак, на відміну від авторів епохи раннього модерну, Дефо зображує жах більш літературно і створює у тексті моторошну атмосферу [29].

У другій половині XVIII століття виникла готична література. До її основних ознак належать:

- поєднання елементів пригодницького й фантастичного (це створює ефект жаху);

- замкнутий (герметичний) локус, що змушує персонажів почуватися у владі надприродного;
- демонстрація впливу минулого на сьогодення (наприклад, опис дій, які породили зло й відбулися задовго до періоду, у якому живе головний герой) [15].

Перший готичний твір — роман Горація Волпола «Замок Отранто». У ньому є мотив помсти, притаманний середньовічним текстам з елементами жахів. Дух справжнього володаря замку, князя Альфонсо Доброго, мститься роду короля Манфреда, пращури якого присвоїли споруду нечесним шляхом [29].

Готичний роман почав занепадати на початку XIX століття. На зміну йому прийшла химерна фантастика з елементами готики. Для творів цього жанру було характерне більш досконале і психологічно глибоке, якщо порівнювати з готичним романом, зображення жаху.

Їхня провідна тематика — дошкуляння мертвих живим. Мерці перетворювалися на надприродних істот (як правило, вампірів чи привидів) і нагадували іншим про себе. У частині творів, що належали до химерної фантастики, можна помітити мотиви розкриття правди і відновлення справедливості. Мерці, які втратили життя внаслідок вбивства, знаходили своїх катів і карали їх. Однак більшість текстів не торкалася проблеми помсти. Переслідування мали більш загадковий характер.

Популярність теми втручання мертвих у світ живих можна пояснити зміною ставлення людей XIX століття до смерті. Процес поховання став більш демонстративним і часто сприймався як лицемірство. Суспільство вважало, що особлива увага до померлих дратує їх [29].

У тогочасній літературі жахів зв'язок між злом і його жертвами набував інтимного характеру. Надприродні істоти зачаровували людей, завойовували їхню довіру, а потім атакували. Підступність зла зображена у повісті Джозефа Шерідана Ле Фаню «Кармілла». На початку твору жінка-

вампір Кармілла приязно ставиться до дівчини, яку вона збирається вбити. Така поведінка героїв-антагоністів підсилювала ефект жаху.

У ХХ столітті горор-твори стали більш приземленими. Популярність історій про людей високого соціального статусу, які мають справу з привидами або вампірами, зменшилася. Зріс рівень жорстокості у літературі жахів. Автори часто зображували у творах деталізовані описи фізичного або психологічного насилля [29].

Одним з найвідоміших горор-письменників того часу був Говард Філіпс Лавкрафт, романи й оповідання якого містять поєднання елементів фентезі, готичного роману та химерної фантастики. Автор створив піджанр літератури жахів, який називають «лавкрафтівські жахи». Для цього різновиду горору є характерними атмосфера невизначеності, відсутність чітко окресленої межі між реальністю й вигадкою, переміщення персонажів у просторі, незначна роль людини у світі, самотність героїв-протагоністів [13].

Друга половина ХХ століття була періодом, коли надприродне у літературі жахів використовували для дослідження і демонстрації соціальних проблем. Наприкінці 70-х популярним горор-автором став Стівен Кінг. Він експериментував з образами зла. У творах письменника антагоністами могли бути і звичайні люди, і особи з надприродними здібностями, і вигадані монстри.

Зло у романах і оповіданнях Кінга, як правило, має передісторію. Наприклад, у творі «Воно» автор описує появу і розвиток істоти, що могла перевтілюватися у найбільші страхи своїх жертв (найчастіше створіння постає в образі клоуна Пеннівайза). Кінг розповідає про прибуття зла на землю ще задовго до появи людей, про перші його прояви.

Крім зображення фантастичного жаху, Кінг акцентує увагу на людській жорстокості й байдужості. Роман «Воно» містить чимало сцен насилля, знущання батьків з дітей, цькувань підлітками своїх однолітків тощо. Письменник часто демонструє вплив виховання на формування особистості. Приміром, головні герої «Воно» (Білл, Беверлі, Едді, Бен, Річі та Стенлі) не

змогли повноцінно реалізуватися у дорослому віці через психологічні травми, завдані їхніми батьками у дитинстві.

Поєднання надприродних і реальних жахів популярне і у XXI столітті. Водночас у горор-літературі сьогодення розвивається апокаліптична тематика. Автори часто зображують у своїх творах зомбі — істот, що не здатні контролювати власне тіло і харчуються людською плоттю та мозком. На відміну від традиційних зомбі, яких створювали чаклуни, поява зомбі у сучасній літературі жахів є наслідком різноманітних епідемій [29].

Як підсумок, становлення горору як окремого літературного жанру було тривалим процесом. Суть елементу жаху тісно пов'язана з історичною епохою, у яку написаний твір.

1.3 Різновиди літературного горору

Література жахів різноманітна у багатьох аспектах. Вона може торкатися особистісних і суспільних проблем (ненависть до себе, домашнє насилля, цькування) й охоплювати широкий спектр тем (від історії становлення маніяка до розповіді про загрозу зникнення людства). Елементи жаху також є у творах інших жанрів: фентезі, детективах, трилерах тощо. Багатогранність літератури жахів зумовлює її поділ на велику кількість піджанрів. Проаналізуємо основні піджанри горор-літератури.

Готичний горор. Основоположник піджанру — Горацій Волпол, автор першого готичного роману «Замок Отранто». Готичний горор є одним з найдавніших різновидів літератури жахів, який став підґрунтям для появи й розвитку інших піджанрів горору.

Для нього характерний герметичний локус. Події у готичних творах розгортаються переважно в обмеженому просторі: у старовинному замку, у родинному маєтку, у закинутій церкві, на цвинтарі тощо. Цей простір має психологічно тиснути на героїв, змушувати їх почуватися ув'язненими.

Антагоністи у готичному горорі приховують свою справжню природу. Наприклад, вампір з роману Брема Стокера «Дракула» на початку твору постає перед читачем в образі загадкового аристократа. У готиці поява зла часто є карою за злочин або наслідком родових проклять, спадкових захворювань [15].

Готичні протагоністи — переважно слабкі персонажі, які практично не змінюються протягом твору. Їм притаманні трагізм, бажання бути врятованими від жаху.

Сюжет творів, що належать до готичного горору, побудований на жахливій таємниці (загадкова смерть, нерозкритий злочин, гріхи предків тощо). Зло знаходить втілення в образі містичної фігури, яка тероризує персонажів: демон (символізує одержимість), привид (асоціюється із гнівом, печаллю, скорботою), вампір [15].

Лавкрафтівські жахи. Піджанр, створений американським письменником Говардом Філіпсом Лавкрафтом. Лавкрафтівські жахи поєднують у собі елементи фентезі, фантастики і готичного горору. Джерелом страху у творах цього піджанру є загроза, яку людський розум не здатний осягнути. Лавкрафт зображував ірреальний всесвіт, герої якого мали справу з космічними монстрами [13].

Персонажі Лавкрафта за характером частково схожі на письменника. Вони відлюдкуваті й практично не демонструють власних переживань. Домінантні емоції творів автора — страх і огида. Лавкрафтівські герої активно взаємодіють зі страховиськами та до останнього намагаються знайти раціональне пояснення жаху, що відбувається.

Умовно персонажів творів письменника можна поділити на два типи: на тих, хто після контакту зі злом і самі перетворилися на монстрів, та на заручників обставин, головна мета яких — попередити людство про появу небезпечних істот. Обидва типажі є слабкими, нездатними повноцінно протистояти монстрам [13].

Лавкрафтівське зло, навпаки, величне й могутнє. Воно походить з космосу або океану. У своїх творах автор часто піднесено зображує невідомих істот. Невідомі створіння розумніші від людей, надзвичайно швидко адаптуються майже до будь-яких умов [13].

Фолк-горор. Жах у ньому втілений в образах міфічних істот (мавки, чутайстри, щезники). Події творів цього різновиду літератури жахів розгортаються переважно у сільській місцевості або на природі. Основний мотив фолк-горору — конфлікт сучасності й давнини [32].

Апокаліптичний горор. Основна тематика піджанру — ймовірний кінець світу, спричинений епідемією певного захворювання, війною, природними катаклізмами тощо. Перші твори, які належать до апокаліптичного горору, — це середньовічні манускрипти про Армагедон, які містили зображення сцен болю та страждань. Сучасні апокаліптичні жахи є переосмисленням таких релігійних текстів [29].

Герої цього різновиду літератури жахів намагаються врятуватися від глобального лиха. Однією з центральних проблем творів з апокаліптичною тематикою є виживання у світі, який руйнується на очах у персонажів.

Психологічний горор. Його суть полягає у демонстрації психологічного стану персонажів, у зануренні в їхні переконання і страхи. Цей піджанр рідко безпосередньо показує джерело страху. Герої психологічного горору — емоційно нестабільні особистості з розладами психіки. При цьому, ментальна невірноваженість може стосуватися і антагоністів, і протагоністів [32].

Психологічний жах діє на читача за допомогою емоційних маніпуляцій, апеляції до тривожних станів (параноя, божевілля, провина тощо). Цей різновид горору торкається таких тем, пов'язаних з втратою, депресією, самогубством. Герої психологічного горору можуть втрачати зв'язок з реальністю, відчуваючи зміни у раніше знайомому їм світі.

Приклад психологічного жаху в літературі — роман Стівена Кінга «Мізері». Головний герой, відомий письменник Пол Шелдон, потрапляє у ДТП. Чоловіка знаходить його фанатка — Медсестра Енні Вілкс. Жінка має

психічні розлади, одним з яких є параноя. Енні силою утримує письменника у своєму будинку, змушуючи Пола написати ще один роман про її улюблену героїню Мізері. Кінг детально зображує передумови нестабільного емоційного стану Енні: описує дитинство і юність цієї жінки, першу роботу героїні.

Але жах у творі викликають не лише дії одержимої фанатки Пола Шелдона, а й роздуми письменника, зміна його стану протягом періоду перебування у будинку Енні. Пол стає залежним від знеболювальних, які жінка дає йому за написання певної кількості сторінок нового роману. Крім цього, Шелдон переживає своєрідну мистецьку кризу. Письменник сприймає твори, завдяки яким він став популярним, як масовий, низькосортний продукт. Пол ненавидить героїню своєї серії романів і прагне якомога швидше позбутися її.

Сплаттерпанк. Цей піджанр у середині 80-х років започаткував Клайв Баркер. Сплаттерпанку притаманні криваве насилля й надмірна жорстокість. У ньому немає жодних моральних або етичних обмежень. Популярними темами піджанру є наркотична залежність, відчуження від суспільства, ігнорування стереотипів і загальноприйнятих норм поведінки [23].

Події творів, що належать до сплаттерпанку, відбуваються у цілком звичних для читачів локаціях (дешеві бари, метро, бідні райони тощо). Цей різновид літератури жахів має шокувати реципієнта, нагадувати йому про безпосередню близькість і реальність зла [22].

На початку розвитку сплаттерпанк критикували через високий вміст жорстокості й відсутність меж жорстокості. Перша антологія українських оповідань у цьому піджанрі «Свині» була видана у 2017 році фензіном «Підвал». Твори у збірці висвітлюють найгірші людські риси характеру.

Слешер. Слешер схожий на сплаттерпанк інтерпретацією жаху. Основна різниця між піджанрами полягає у сюжеті. Слешер-твори розповідають про намагання героїв врятуватися від вбивці. Антагоністи

у слешері — маніяки, які переслідують своїх жертв і позбавляють їх життя з особливою жорстокістю [25].

Слешеру характерний динамічний розвиток подій, що тримає читача у напрузі й не дає оговтатися від шоку. Твори піджанру містять різкі сюжетні повороти. Це може плутати реципієнта, вводити його в оману.

Боді-горор. Цей різновид горор-літератури акцентує увагу на жахливих діях з людським тілом. У творах піджанру можна знайти детальні описи порізів, розчленування, канібалізму, що викликають у реципієнта відразу, страх і шок [42].

Елементи боді-горору є у циклі книг Томаса Гарріса про Ганнібала Лектора. Письменник у подробицях зображує знущання вбивць з тіл своїх жертв. Наприклад, у романі «Мовчання ягнят» Гарріс розповідає про маніяка, який скоював злочини заради людської шкіри, з якої він хотів пошити костюм.

Окультний горор. Він базується на екзорцизмі, прокляттях, містиці, різноманітних сектах тощо. Часто має релігійне підґрунтя. Історія окултного горору починається з Середньовіччя. Тоді були популярні праці богословів про природу відьом, демонів [32].

Висновки до розділу 1

Літературний горор почали досліджувати у 1920-х роках. Попри це загальноприйнятого визначення поняття немає досі. Загалом його можна охарактеризувати як жанр, основна мета якого — змусити реципієнта відчувати спектр негативних емоцій (від страху до відрази). До основних ознак горор-творів належать наявність компоненту жаху (надприродного або реального), атмосфера саспенс, детальний опис емоційного стану героїв і натуралізм описів. Крім цього, літературі жахів характерний поділ персонажів на протагоністів і антагоністів.

Історія горору починається з доби античності. Елементи жаху є у багатьох давньогрецьких поемах і міфах. Фрагментарно література жахів реалізувалася у Середньовіччі (пісні про лицарів) й у епоху Раннього модерну (трагедії помсти).

Як окремий жанр, горор сформувався у XVIII ст у формі готичного роману, основоположником якого був Горацій Волпол, автор «Замку Отранто». Готичне зло було надприродним, найчастіше воно втілювалося в образах вампірів і демонів.

У першій половині XX століття популярним горор-письменником був Філіпс Говард Лавкрафт. Він створив окремий піджанр літератури жахів — «Лавкрафтівські жахи», що є поєднанням елементів готики, химерної фантастики й фентезі. Монстрами у творах Лавкрафта були надприродні істоти, що походили з космосу.

Друга половина XX століття стала періодом популярності висвітлення соціальних проблем у літературі жахів. Один з найбільш відомих тогочасних горор-авторів — Стівен Кінг. Твори письменника торкаються проблем насильства, жорстокості, булінгу, людської байдужості тощо.

У горор-літературі сьогодення автори часто звертаються до апокаліптичної тематики. Вони зображують у своїх романах, повістях й оповіданнях зомбі — істот, які не можуть контролювати своє тіло, і харчуються людською плоттю.

Жахи поділяють на піджанри. Основними є готичний горор, лавкрафтівські жахи, фолк-горор, апокаліптичний горор, психологічний горор, сплаттерпанк, слешер, боді-горор й окультний горор.

РОЗДІЛ 2

РОБОТА РЕДАКТОРА З ТЕКСТОВОЮ СКЛАДОВОЮ ГОРОР-ВИДАННЯ

2.1 Загальні засади редагування художньої літератури

Редагування — невід’ємна складова видавничого процесу, адже сприймати неопрацьований («сирий») текст складно, а іноді взагалі неможливо. Редактор є посередником у комунікації автора з читачем. Цей фахівець має удосконалити текст з різних аспектів.

Розрізняють два види редагування: загальне і спеціальне. Загальне редагування є комплексною роботою над твором, що передбачає усунення таких видів помилок:

- логічні (сплутування понять, ігнорування чотирьох основних законів логіки);
- темпоральні (відхилення від часу);
- локальні (відхилення від місця);
- фактичні (викривлена подача фактичного матеріалу);
- тезаурусні (вживання у творі слів, які можуть бути відсутні у словниковому запасі цільової аудиторії видання);
- копіювальні (анормативи, що виникають, як правило, при повторному відтворенні тексту; наприклад, хибодруки) [20].

Спеціальне редагування поділяють на наукове (виправлення науково-недостовірної інформації); художньо-технічне (комплекс процесів, пов’язаних з графічним оформленням видання); літературне (робота зі змістом, стилістикою тексту) [20].

Основна мета літературного редагування — поліпшення художньої якості творів. Воно сприяє отриманню естетичної насолоди у процесі читання. Літературне редагування застосовують для роботи з різними видами

літератури: художньою, науковою, науково-популярною, довідковою, виробничою тощо [20].

Першим етапом літературного редагування є наскрізне читання авторського оригіналу. У процесі ознайомлення з текстом редактор має визначити його переваги й недоліки, зрозуміти стиль автора, дізнатися про персонажів і світобудову твору. Для наскрізного читання потрібно багато часу, однак воно допомагає уникнути зайвої роботи. Поширеними є випадки, коли редактор читає текст і паралельно править його, а потім виявляє, що опрацьовані фрагменти твору можна або потрібно видалити.

С. Гузенко зазначає, що літературне редагування охоплює роботу над змістом і темою твору, перевірку фактичного матеріалу, аналіз композиційної структури тексту, мовнотилістичну правку [9].

Робота над змістом і темою твору. Редактор має визначити актуальність тематики видання, його цільову аудиторію. Потім потрібно визначити основну і похідні теми тексту. Є дві групи похідних тем: категоріально-поняттєві (ґрунтуються на законах логіки) й побічно-асоціативні (стосуються емоційної частини твору). Побічно-асоціативні теми можна поділити на контрольовані і неконтрольовані тематичні відхилення. Перший різновид таких відхилень необхідний для створення атмосфери твору, розкриття особистості героя тощо. Неконтрольовані тематичні відхилення слід усувати, оскільки вони не відіграють жодної ролі у тексті й ускладнюють його сприйняття [9].

Перевірка фактичного матеріалу. Контроль істинності фактів більш поширений у редагуванні науково-популярних, наукових, виробничих і публіцистичних текстів, ніж у художніх творах. Це зумовлено тим, що у художній літературі часто поєднуються реальність та ірреальність (наприклад, вигадані світи у фентезійних книгах).

Аналіз композиційної структури. Якщо розглядати художні твори, то їхня композиція базується на сюжеті, художніх образах, діалогах, описах. Суворих вимог до композиції літературних текстів немає. Основними

принципами побудови художніх творів можна назвати такі: вдалий початок (він може інтригувати читача або надавати певну інформацію про героїв, світобудову), логічний розвиток подій (динаміка залежить від жанру тексту) і вдалу кінцівку [9].

Мовностилістична правка. Ця складова літературного редагування стосується переважно усунення лексичних, граматичних і стилістичних помилок. З орфографією і пунктуацією текстів працює коректор.

Лексичними анормативами є порушення норм слововживання. Поширений вид таких помилок — тавтологія. Це невиправданий повтор слова чи словосполучення в межах одного речення або двох сусідніх речень. Тавтологія може бути стилістичним прийомом, однак у більшості випадків її вважають помилкою. Такий анорматив негативно впливає на художню якість тексту, іноді ще й ускладнює його сприйняття. Причини появи тавтології у творах різні: брак письменницького досвіду, неухважність, недостатній словниковий запас автора. Одним з її різновидів є плеоназм — використання в одній синтаксичній одиниці двох слів зі схожими або ідентичними значеннями (моя автобіографія, квітень місяць, свій власний).

До лексичних помилок, які часто можна побачити у художніх текстах, належить і суржик. Так називають суміш двох мов. Суржик іноді плутають з діалектом, але ці два поняття суттєво відрізняються. Діалект є місцевою варіацією мови, а суржик — штучно створеним явищем, яке порушує мовні норми [9].

Граматичними анормативами є порушення структури мовної одиниці. На рівні слів і словосполучень це може бути неправильне відмінювання; використання нехарактерного для української мови пасивного стану; вживання дієприкметників на -уч, -юч. Якщо розглядати речення, то поширеними граматичними помилками у них є хибний порядок слів; використання дієприслівникового звороту, непов'язаного з присудком; відсутність потрібного порівняльного звороту.

Стилістичними помилками називають недотримання стилістичної цілісності тексту: необґрунтоване використання у творі слів, які не належать до його стилю. Приміром, у літературних текстах автори можуть вживати мовні штампи. Це мовні звороти, що надто активно використовувалися і внаслідок цього втратили своє лексичне значення та образність. До них належать загальні слова, які вживають для позначення чогось конкретного (дещо, щось), вислови і слова зі стертою експресією, «парні» слова (неоцінений внесок). Такі синтаксичні одиниці можна використовувати у офіційно-діловому, а іноді й у науковому, стилях. Для художніх творів мовні штампи є моветоном, ознакою браку думок [9].

Ще одна поширена стилістична помилка у художніх текстах — вживання канцеляризмів. Так називають слова і словосполучення, які характерні для офіційно-ділового стилю, але використовуються поза його межами [20]. Канцеляризмами є нагромадження віддієслівних іменників (здійснення банківської операції з метою економії коштів); прийменники, які втрачають лексичне значення і утворені від повнозначних слів (у питанні застосування коректурних знаків); скорочені означення (держзамовлення); розщеплені присудки (надати рекомендації). У художньому стилі канцеляризми можна використовувати лише для створення комічного ефекту або характеристики героя [18].

Методи виправлення помилок у текстах поділяють на формалізовані (нетворчі) й неформалізовані (творчі). Формалізованим методам характерний низький ступінь втручання у текст. Ними є переставлення, вставка, видалення і заміна [14].

Переставлення — зміна позиції одного або декількох елементів (переміщення слів у реченні, літер у словах тощо). Цей вид правки допомагає зберегти обсяг тексту й не змінює авторський стиль. Переставлення використовують для усунення одруківок і для поліпшення сприйняття твору (якщо мовиться про порядок слів у реченні) [14].

Вставка — додавання у текст елементу, якого не вистачає [14]. Найчастіше цей метод виправлення використовують на рівні слів (відсутність певної літери). На рівнях речень та абзаців вставку застосовують рідко, оскільки вона збільшує обсяг твору та вимагає адаптації стилю доданого компонента до стилю автора. Однак у випадках, коли доповнення тексту суттєво поліпшує його сприйняття (розкриває характери персонажів, пояснює світобудову тощо), вставка на макрорівні (речення й абзаци) є необхідною.

Видалення — усунення з тексту елементу, який містить анорматив. Цей метод виправлення використовують для роботи з тавтологією, нагромодженням слів, одруківками (зайва літера) [14]. Редактор може видаляти і речення, якщо ті містять непотрібну інформацію, тобто неконтрольовані відхилення від теми. Однак, якщо розглядати художні тексти, іноді такі відхилення є особливістю індивідуального стилю письменника. Тож перш ніж видаляти речення або абзаци, редактор зобов'язаний узгодити це з автором.

Заміна — вставлення правильного елемента на місце того, що містив помилку. Заміну застосовують, коли неможливо виправити анорматив ані за допомогою переставлення, ані за допомогою видалення. Цей метод виправлення несуттєво змінює обсяг тексту. Заміну використовують для усунення хибодруків (неправильна літера у слові) та стилістично недоречних компонентів. Якщо авторові не подобається заміна, яку здійснив редактор, він може виконати її самостійно. Так текст матиме більш органічний вигляд, особливо якщо замінити потрібно речення або абзац [14].

Неформалізовані види виправлень можна охарактеризувати високим ступенем втручання в авторський оригінал та більшою трудомісткістю, якщо порівнювати їх з формалізованими. Творчими виправленнями є скорочення, опрацювання та перероблення.

Скорочення — зменшення обсягу тексту за допомогою видалення певних компонентів. При цьому не завжди компоненти, які потрібно усунути, містять помилки [14].

Скорочення найчастіше застосовують, коли до обсягу тексту є суворі вимоги, яких автор не дотримався. Тоді редактор має компресувати авторський оригінал без шкоди для його змісту. У художніх творах скорочення не є поширеним методом виправлення.

Опрацювання — комбінування переставлення, заміни, вставки й видалення. Ступінь втручання у текст при застосуванні цього методу виправлення не має бути більшим за 25-30%. Опрацювання використовують, коли текст містить велику кількість помилок, які складно або неможливо усунути точково. Перевага такого виправлення — можливість суттєво удосконалити авторський оригінал. Однак цей метод має чимало недоліків. Наприклад, необхідність адаптації стилю виправлених елементів до стилю автора, ймовірність випадкового спотворення змісту [14].

Перероблення — робота з анормативами за допомогою використання заміни, вставки, переставлення, видалення і скорочення. Ступінь редакторського втручання у текст не повинен перевищувати 50%. Перероблення вважають найскладнішим методом виправлення, який застосовують для роботи переважно з виробничими, науковими і науково-популярними текстами. Використання цього методу виправлення допомагає недосвідченому авторові максимально правильно втілити свою ідею у тексті [14].

Тривалий час для здійснення виправлень застосовували коректурні знаки — систему знаків, за допомогою яких у тексті фіксують помилки і дають вказівки щодо їх усунення. Т. Крайнікова називає десять груп коректурних знаків:

- знаки видалення;
- знаки заміни;
- знаки переставлення;

- знаки шрифтових виділень;
- знаки усунення дефектів складання;
- знаки скасування виправлень;
- знаки зміни проміжків;
- знаки вставки;
- знаки, які поєднують кілька вказівок [11].

Методика роботи з коректурними знаками доволі проста. Позначку виправлення потрібно винести на поле й написати біля неї правильний компонент.

Коректурні знаки використовують для усунення анормативів на рівні слів. У разі, якщо коректор помітив у авторському оригіналі помилку, яка стосується речення або абзацу, він має повідомити про неї редакторові, залишивши вказівку на полях. Її потрібно обвести у кружечок [11].

У сучасному редакційно-видавничому процесі застосування коректурних знаків не є поширеною практикою. Натомість коректорські виправлення вносять через примітки для заміни тексту (PDF-файли) або у режимі рецензування (Word).

Одним з найзручніших способів комп'ютерного редагування є робота у Google документах. Серед їхніх переваг слід виокремити можливість одночасного опрацювання кількох особами одного й того ж файлу; збереження історії виправлень; спрощення документообігу; мінімальний ризик пошкодження / втрати файлу.

2.2 Основні аспекти редагування горор-літератури

У редагуванні горор-творів можна виокремити два аспекти: літературний і віковий. Перший передбачає надання авторові рекомендації щодо удосконалення змісту тексту, роботу з мовностилістичною складовою твору, його композицією.

Літературне редагування жахів ґрунтується на загальних засадах редагування художніх текстів. Водночас необхідно пам'ятати, що горор має певну специфіку. Під час роботи з літературою жахів особливу увагу слід звернути на зображення місць подій, персонажів, темп оповіді, піджанр твору, культурний контекст, висвітлення у творі тем самогубства і самоушкодження.

Зображення місць подій. Локації горор-творів мають лякати читача, викликати у нього напругу. Цього ефекту можна досягнути за допомогою деталізації описів: змалювання особливостей місця (запахи, розміри, кольори, речі тощо); відображення психоемоційного стану героїв, які перебувають в ньому [41].

Персонажі. Читач повинен відчувати емпатію до героя-протагоніста. Для цього слід максимально наблизити персонажа до реальної людини. Наприклад, створити довкола нього соціальний і культурний контекст аудиторії твору, наділити героя універсальними рисами характеру. При цьому не потрібно ідеалізувати протагоніста, оскільки досконалий персонаж викликатиме неприйняття у реципієнта.

Зло у горор-літературі не має бути наївним або позбавленим розуму, інакше воно не зможе налякати читача. Наївні і розумово обмежені антагоністи, навпаки, постають комічними, незграбними й нецікавими.

Темп оповіді. Літературі жахів притаманне поступове зростання напруги протягом всієї оповіді. Однак важливо дотримуватися балансу між кульмінацією і дією. Напруга не має емоційно виснажувати реципієнта, викликати у нього дискомфорт, який змусить відмовитися від читання твору. Між кульмінаційними сценами слід вміщувати нейтральні фрагменти (приміром, опис побуту героїв). Для посилення напруги, як правило, використовують довгі речення, для розрядки — короткі [9].

Піджанр. Кожен з різновидів літератури жахів має свої особливості. Наприклад, для сплаттерпанку характерний підвищений рівень вмісту жорстокості, для готичного горору — герметичний локус і морально слабкі

протагоністи. Знання піджанрів горору допоможе редакторові зрозуміти, які фрагменти у тексті необхідно виправляти, а які — специфіка певного різновиду [41].

Культурний контекст. У процесі роботи з горор-твором редакторові може здатися, що загальна концепція твору або образ зла зовсім не страшні. Однак це не завжди означає, що текст потрібно доопрацьовувати. Варто визначити, на кого орієнтований твір. Можливо, у культурі його цільової аудиторії певні ідеї або монстри дійсно моторошні [41].

Висвітлення у творі тем самогубства й самоушкодження. Ці теми тривалий час були табуйованими у літературі, однак все більше сучасних авторів звертаються до них. Особливо, якщо розглядати горор-твори. Правильне подання тем самогубства і самоушкодження може привернути увагу суспільства до цих проблем. При цьому важливо, аби у тексті не було заклику до дій. Він не повинен викликати у читача нав'язливі думки щодо скоєння суїциду. Навпаки, необхідно дати реципієнтові зрозуміти, що можна знайти вихід майже з будь-якої ситуації.

Суть вікового аспекту роботи з літературою жахів полягає у адаптації тексту видання до його вікової категорії. Більшість горор-творів призначена для дорослої аудиторії. Це зумовлено наявністю у текстах інформації, яка може завдати шкоду здоров'ю або розвитку неповнолітніх осіб [17].

Такою інформацією є матеріали, які:

- романтизують або виправдовують шкідливі звички (паління, вживання алкоголю або наркотичних речовин) і насилля;
- схвалюють неповагу до батьків;
- містять зображення кривавих сцен жорстокості;
- описують статеві стосунки;
- містять ненормативну лексику [17].

Однак є твори жахів для дітей і підлітків. Перші майже не містять елементів, що можуть викликати у читача сильний переляк чи паніку. Основна їхня мета — ознайомити дитину з поняттями “добра” і “зла”.

Підліткова (young adult) горор-література для підлітків торкається переважно проблем самотності, відсутності розуміння і підтримки з боку дорослих, проблем у спілкуванні з однолітками тощо.

Згідно з рекомендаціями щодо вікової класифікації продукції можна виокремити чотири вікових групи горор-видань для дітей і підлітків [17]:

- «До 6 років». Твір може містити ненатуралістичні описи насилля (окрім сексуального), якщо це виправдано жанром чи сюжетом. У таких виданнях обов'язковими є подання ідеї перемоги добра над злом, засудження жорстокості й насильства, демонстрація співчуття до жертви.

- «З 6 років до 10 років включно». У текстах, що належать до цієї категорії, дозволені описи різноманітних захворювань, нещасних випадків, катастроф, аварій та ненасильницької смерті. При цьому важливо, аби зображення таких сцен не провокували появу у дітей фобій, не викликали невідконтрольний страх або паніку. Також для видань категорії «з 6 років до 10 років включно» є припустимим непровокативне зображення злочинів або антигромадських дій за умови, що у творі немає їхнього обґрунтування. Ставлення до злочинців у таких творах повинно бути негативним [17].

- «З 11 років до 14 років включно». Твори можуть містити описи наслідків різних захворювань, якщо це не принижує людську гідність. Дозволені описи або епізодичні зображення жорстокості за умови, що вони не є спонукальними, інструктивними і натуралістичними. Тобто детально зображувати у текстах цієї категорії каліцтво і акти насилля не можна. Крім цього, тексти мають засуджувати будь-які прояви жорстокості й висловлювати співчуття жертві. Важливо зберігати чітке розмежування добра і зла. Неприпустимим є виправдання осіб, які скоїли злочин або були учасниками знущання з тварини або іншої людини [17].

- «З 15 років до 17 років включно». У виданнях можна описувати смерть, насильство (крім сексуального) і його наслідки. Такі сцени мають бути позбавлені провокативного характеру. Власне твір повинен засуджувати насильство у будь-яких його формах і проявах. Зображувати жорстокість

у текстах, що належать до цієї категорії, дозволено. Єдине обмеження — подібні описи не повинні бути провокативними. Також у текстах можна використовувати лайливі вирази (крім нецензурної лексики) [17].

Загалом горор-література для неповнолітніх осіб різного віку не має спонукати реципієнтів до жорстокості й насилля. Елемент страшного у творах не повинен провокувати появу фобій та викликати паніку.

2.3 Застосування норм редагування у роботі з текстом горор-видання

Під час роботи з літературою жахів необхідно контролювати відповідність тексту нормам редагування. Так називають сукупність правил, встановлених науками, які тісно пов'язані з редагуванням. Для опрацювання текстової складової видання застосовують інформаційні, логічні, соціальні, лінгвістичні, психолінгвістичні та композиційні норми.

Інформаційні норми. Згідно з ними, текст повинен бути змістовним і достовірним (якщо розглядати не художні твори). У літературних виданнях, зокрема у жанрі горор, інформаційні норми реалізуються у достатньому для розкриття теми обсязі тексту. Є художні твори, ідею яких практично неможливо якісно втілити за допомогою малої кількості слів [14].

Для літератури жахів, наприклад, є важливими деталізоване зображення характерів героїв, опис їхнього психоемоційного стану, створення моторошної атмосфери та робота над образом зла. Горор-текст повинен викликати сильну емоційну реакцію, а не просто пояснювати, що повинно налякати реципієнта. Для цього часто необхідно розписувати ледь не кожен момент у творі. Водночас текст не має бути перевантаженим описами, оскільки надмірна деталізація ускладнить його сприйняття.

Логічні норми. Вони передбачають послідовність викладу матеріалу та наявність чіткої аргументації думок. Загалом логічні норми ґрунтуються на чотирьох основних законах логіки [14].

Першим є закон тотожності. Зміст думки про один і той же об'єкт має залишатися незмінним, скільки б ця думка не повторювалася. Наприклад, якщо на початку твору зазначене ім'я певного персонажа, то воно не повинно змінюватися протягом всього тексту (за умови, що зміну не можна обґрунтувати).

Другим є закон суперечності. Згідно з ним, два протилежних за сутністю твердження, що стосуються одного об'єкта, не можуть бути одночасно істинними. Наприклад, якщо автор горор-твору зазначає, що створений ним монстр харчується лише людською плоттю, а потім заперечує це, одне з поданих тверджень точно хибне.

Третім є закон виключення третього. Він схожий на закон суперечності. Якщо маємо дві протилежні думки про об'єкт, то одна з них обов'язково має бути істинною. Цей закон можна застосовувати лише до суперечливих суджень.

Четвертим законом є закон достатньої підстави. Будь-яка думка повинна бути обґрунтованою. У літературі жахів важливо пояснювати мотивацію вчинків персонажів, особливо, коли мовиться про серйозні дії, які потребують важкого вибору. Також цей закон можна застосувати до світобудови горор-творів, що містять елементи фентезі або фантастики. Якщо у створеному автором світі діють певні правила, відсутні у реальності, їх необхідно прописати заздалегідь, щоб не заплутати читача.

Соціальні норми. До них належать юридичні, етичні, естетичні, релігійні та політичні норми. У контексті роботи редактора з текстом горор-видання розглянемо лише перші два різновиди [14].

Юридичні норми регулюються законодавством та стосуються цензури, свободи слова та охорони авторського права. В Україні цензура заборонена, однак є перелік інформації, яку не можна поширювати. Якщо розглядати горор-твори, то такими матеріалами можуть бути пропаганда жорстокості, насилля та дискримінації за різними ознаками. Щодо охорони авторського права, то редактор має перевірити, чи не є текст плагіатом — незаконним

використанням чужої інтелектуальної праці. Плагіат може стати причиною позову до суду автора оригінального твору, оскільки крадіжка інтелектуальної власності є порушенням Закону «Про авторські права та суміжні права» [14].

Етичні норми регулюють рівень фізичної або психологічної шкоди, яку інформація у тексті може завдати авторові й реципієнтам. Під час роботи з літературою жахів редактор має аналізувати висвітлення тем життя і смерті, самогубства, самоушкодження, насильства [14].

Це не означає, що з твору потрібно усувати усі потенційно травматичні для чутливого читача сцени. Розкриття перелічених тем має місце у літературі жахів за умови наявності у тексті вікового обмеження. Однак описи насильства, жорстокості, самоушкодження та самогубства у горорі для будь-якої вікової категорії не повинні мати провокативний характер, тобто спонукати читача до дій.

Лінгвістичні норми. Вони стосуються мовної складової твору і зафіксовані у словниках, нормативних довідниках, незатверджених наукових виданнях, які більшість редакторів вважає авторитетними. Зиновій Партико розрізняє лінгвістичні норми для рівнів знаків (графем і звуків), морфем, слів, словосполучень, речень та надфразних єдностей (групи речень, об'єднаних спільною темою) [14].

До норм для рівня знаків належать правила орфоепії та орфографії. Редактор має контролювати правильність написання слів позначення наголосів (у випадку, якщо лексема є рідковживаною і реципієнт може не знати, як її слід читати).

Норми для рівня морфем регулюють правильність написання [14]:

- префіксів (необхідно розрізняти іншомовні та власне українські префікси, пам'ятати про варіативність форм деяких з них);
- коренів;
- суфіксів (є суфікси, нехарактерні для української мови, сферу використання яких варто обмежувати: -овк, -юч);

- закінчень (є слова, які мають паралельні закінчення: свинями — свиньми, іменем — ім'ям);
- постфіксів (якщо наступне слово починається з приголосної, вживаємо -ся, якщо з голосної - сь).

Норми для рівня слів стосуються правильності слововживання. Якщо розглядати горор-твори, які належать до художньої літератури, то лексику у них слід урізноманітнювати. Це потрібно для повного задоволення естетичних потреб реципієнта. Вищеназвані норми також застосовують, щоб усувати лексичні (тавтологія) і стилістичні (канцеляризми, мовні штампи) помилки [14].

Норми для рівня словосполучень контролюють зв'язки між лексемами у них. Найбільше труднощів виникає під час роботи з узгодженням, керуванням і координацією. Узгодженням називають тип зв'язку між субстантивним і означальним словами. Розрізняють граматичне (числова, родова, відмінкова відповідність), смислове (значеннєва відповідність) і контактне (відповідність у розташуванні) узгодження. Координація — зв'язок між субстантивним і вербальним словами, який може бути граматичним (число, особа і рід вербального слова підпорядковуються числу, особі й роду субстантивного) та смисловим (число, особа чи рід вербального слова залежать від семантики субстантивного). Керуванням є зв'язок, що вимагає, аби залежне слово мало певну морфологічну форму [14].

Норми для рівня речень регулюють порядок слів у реченні та пунктуацію. Для художніх текстів немає чітких вимог щодо розташування лексем у реченні. Крім прямого порядку, автори часто використовують зворотний (інверсію). Під час перевірки пунктуації варто звертатися до правопису, який містить обов'язкові правила використання розділових знаків. У літературних текстах допустимою є авторська пунктуація [14].

Норми для надфразних єдностей стосуються зв'язків між реченнями. Художнім текстам притаманні ритмомелодичні зв'язки. Вони виявляються

у інтонаційній або ідентичній побудові речень. Тобто одне речення може бути запитальним, наступне — розповідним [14].

Психолінгвістичні норми. Вони передбачають перевірку на відповідність психолінгвістичних ознак тексту психічним можливостям читача опрацювати його. Основними психолінгвістичними нормами є [14]:

- зміна місця розташування слова, яке може мати синтаксичну залежність від двох інших слів ліворуч від нього, так, аби воно залежало лише від однієї лексеми;
- усунення омонімічної форми “суб’єкт дії — об’єкт дії”, що стосується іменника, розташованого після лівостороннього контексту;
- уніфікація кількості слів у послідовних однорідних членах речення;
- виправлення частини речення, яка від його початку та до певного розділового знаку може бути сприйнята і як завершена, і як незавершена думка.

Композиційні норми. Вони регулюють структуру тексту. Однією з найважливіших композиційних норм є відповідність композиції твору його жанру та меті. Важливо, аби композиційні одиниці тексту (частини, розділи) були приблизно однаковими за обсягом і найбільш повно розкривали тему книги й характери героїв. Для художньої літератури, зокрема для горор-видань, великий обсяг композиційної одиниці є допустимим, оскільки такі твори спрямовані передусім на задоволення естетичних потреб читача [14].

У літературі жахів популярним композиційним прийомом є розташування кульмінаційного фрагменту на початку тексту. Так авторові вдається зацікавити реципієнта, викликати у нього напругу та інтригу. При цьому важливо, аби читач не заплутався в історії. Момент напруги не повинен бути занадто складним для сприйняття незнайомою з твором людиною.

Висновки до розділу 2

Найпоширенішим видом редагування для опрацювання художніх текстів є літературне редагування. Його суть полягає у наданні авторові рекомендацій щодо змісту твору та роботі з композицією тексту і його мовностилістичною складовою. У процесі редагування фахівець має усунути лексичні і стилістичні помилки.

Основними аспектами роботи з горор-виданнями є літературний і віковий. Редактор повинен звертати увагу на опис місця подій у творі, зображення характерів персонажів, піджанр тексту, культурний контекст висвітлення тем самогубства й самоушкодження.

Суть вікового аспекту полягає у адаптації твору до віку його цільової аудиторії. Горор для неповнолітніх осіб можна поділити на чотири вікові категорії: «до 6 років», «з 6 років до 10 років включно», «з 11 років до 14 років включно» і «з 15 років до 17 років включно».

Під час роботи з горор-літературою редактор має пристосувати текст до низки норм редагування. До них належать інформаційні (контроль обсягу твору), логічні (відповідність змісту основним законам логіки), соціальні (юридичні та етичні), лінгвістичні (регулюють правильність написання слів, точність слововживання і побудову речень), психолінгвістичні (стосуються сприймання тексту реципієнтом) і композиційні (контролюють структуру видання).

РОЗДІЛ 3

ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ГОРОР-ВИДАНЬ

3.1 Функції і види ілюстрацій у художніх виданнях

Ілюстрації є важливою складовою практичного будь-якого художнього видання: від книги з дитячими казками до горор-роману. Більшість реципієнтів вважає, що зображення у літературних текстах — лише декоративні елементи, потрібні для привернення уваги читача. Але насправді ілюстративний матеріал виконує чимало функцій. Розглянемо основні з них.

Інформаційна функція. Її суть полягає у допомозі реципієнтові зрозуміти зміст твору, розтлумачити його. Завдяки зображенням читач може уявити героя саме таким, яким бачить його автор (особливо, якщо твір не містить чіткого опису зовнішності персонажа). Крім цього, ілюстрації спрощують візуалізацію місць подій у творі, які містять багато деталей або складно змальовані [16].

Емоційно-психологічна функція. Ілюстративний матеріал у виданні допомагає читачеві зануритися у атмосферу твору, зрозуміти психологічний стан персонажів [16]. Щоб підсилити емоційне враження реципієнта від твору, важливо, аби концепція зображень (стиль виконання, кольори) відповідала концепції тексту. Наприклад, ілюстрації для літератури жахів мають бути у похмурих тонах, а для романтичного фентезі доречними будуть яскраві кольори.

Естетична функція. Зображення мають приваблювати читача й гармонійно поєднуватися одне з одним. Тобто техніка виконання ілюстрацій у одному виданні має бути однаковою. Винятками можуть бути випадки, коли книга складається з двох концептуально різних частин (наприклад, збірка оповідань, що містить твори декількох жанрів) [16].

Не менш важливими є якість виконання ілюстрацій (це залежить від професіоналізму художника) і друку (мовиться про технічні дефекти: розтікання фарби, нечіткість, спотворення кольорової гама).

Знання і розуміння функцій ілюстрацій необхідне редакторів для адекватної оцінки художнього оформлення твору та роботи з ним. Необхідно зважати на поєднання кольорів, стилістику зображень, відповідність їх жанру й меті тексту.

Ілюстрації можна класифікувати за кількома ознаками: за цільовими функціями, кольором, графічним способом виконання та місцем і значенням у виданні [16].

За цільовими функціями розрізняють науково-пізнавальні (схеми, мапи, креслення тощо) та художньо-образні (такі, що допомагають у тлумаченні тексту) зображення. Перші використовують переважно у наукових, науково-популярних, навчальних і виробничих виданнях. У художніх творах науково-пізнавальними можуть бути мапи певних світів або місцевостей (популярні у фентезі та фантастиці) і схеми (іноді використовуються у детективах, наприклад). Художньо-образні ілюстрації є більш поширеним видом ілюстрацій для літературних текстів. Їх можна побачити у дитячих книжках, збірках поезій або оповідань, романах тощо.

За кольором зображення поділяють на кольорові й чорно-білі. Кольорові ілюстрації часто використовують у дитячих виданнях. Щоправда, є обмеження щодо використання певних кольорів. Наприклад, у книгах для дітей не можна застосовувати яскраво-фіолетовий, кислотно-зелений та інші занадто яскраві кольори. У виданнях для дорослої аудиторії нерідко можна побачити ілюстрації у пастельних тонах. Кольорові зображення мають ефектний вигляд у книзі й швидко привертають увагу реципієнта. Однак у них є декілька недоліків. По-перше, друк кольорових ілюстрацій доволі дорогий. По-друге, певні кольори при друці можуть виявитися спотвореними (тобто не зовсім такими, як на екрані монітора).

Чорно-білі ілюстрації популярні у книгах для підліткової і дорослої аудиторії, зокрема, у горор-літературі. Вони мають мінімалістичний вигляд й органічно доповнюють практично будь-яку книгу. Друк чорно-білих ілюстрацій є більш дешевим, якщо порівнювати з кольоровими зображеннями. Але важливо, аби фарба була якісна, інакше ілюстрації здаватимуться невиразними і неякісними.

За графічним способом виконання розрізняють такі види ілюстрацій:

- напівтонові (різні тонові переходи від світла до тіні);
- штрихові (створені за допомогою використання штрихів, крапок чи ліній одного тону) [16].

За значенням та місцем у виданні зображення поділяють на сторінкові, розворотні, оборочні, ілюстрації на полях, фронтиспис, заставки, кінцівки й ілюстрації на обкладинці.

Сторінкові, розворотні зображення та ілюстрації на полях розташовують безпосередньо всередині тексту поруч з фрагментами, яких вони стосуються. При виборі формату ілюстрації потрібно орієнтуватися на важливість моменту, місця чи образу, які потрібно відобразити. Так, на сторінкових і розворотних ілюстраціях, як правило, зображують найбільш яскраві, ключові, події твору. Ілюстрації на полях та оборочні ілюстрації можуть відображати певні символічні для твору предмети або образи. Їх використовують переважно у виданнях з нестандартною версткою (приміром, у збірках віршів) [16].

Фронтиспис розміщують перед титульним аркушем видання. Ця ілюстрація передає атмосферу твору або висвітлює його ідею. Також на фронтисписі може бути зображений автор тексту. Це популярно для класичних видань і творів відомих письменників [16].

Заставки подають на початку нових розділів книги або окремих оповідань. Їх відокремлюють від тексту невеликим порожнім полем. Заставки потрібні, щоб реципієнт міг уявити, про що мовитиметься у розділі. Щодо змісту цього виду ілюстрацій, то на них можуть бути зображені [16]:

- локація, яка фігуруватиме у новому матеріалі;
- подія, яка відбувається на початку розділу;
- предмет, який відображає ідею або тему нового тексту.

Кінцівки розміщують наприкінці розділів чи оповідань. Вони демонструють заключну подію тексту або певний символічний образ. Важливо, аби композиційно кінцівки відповідали останній смузі. Читач повинен сприймати ці зображення, як такі, які гармонійно й логічно завершують розділ або оповідання. Стиль заставок та кінцівок має бути ідентичним, оскільки у більшості випадків вони є пов'язаними [16].

Ілюстрації на обкладинці є одними з найважливіших, адже вони формують у читача перше уявлення про твір, його зміст та естетику. Розрізняють три типи зображень на обкладинці. Перші відображають загальну концепцію видання й часто пов'язані з назвою. Такі ілюстрації є найпопулярнішими у художніх книгах. Ілюстрації на обкладинці другого типу зображують ключовий момент твору (наприклад, найяскравішу сцену протистояння героя зі злом). Вони викликають у читача інтерес, бажання ознайомитися з виданням [16].

Третій тип ілюстрацій на обкладинці змальовує героя/героїв твору. Такі зображення популярні у літературі жахів. Так, у романі Стівена Кінга «Воно» від видавництва КСД на обкладинці можна побачити головного антагоніста твору — клоуна Пеннівайза. А обкладинка повісті «Кармілла», виданої у Nebo BookLab Publishing зображує дівчину-вампіра Карміллу, яка є уособленням зла у тексті.

Загалом ілюстрації у художніх виданнях різноманітні за функціоналом, способом виконання, кольорами, значенням та місцем у тексті. У процесі роботи з ілюстративним матеріалом важливо, аби зображення поєднувалися одне з одним і були доречними.

3.2 Особливості ілюстрування літератури жахів

Ілюстрації у горор-виданні допомагають читачеві отримати максимальне емоційне задоволення від твору. Зображення у літературі жахів мають активізувати уяву реципієнта, занурювати його у моторошну атмосферу й викликати напругу.

Сучасне ілюстрування горор-видань має певну специфіку. Розглянемо основні принципи створення моторошних зображень.

Змалювання класичних для горору елементів. Цей принцип походить з готичної традиції. На готичних ілюстраціях найчастіше змальовували покинуті замки, оповиті туманом фігури та похмурі пейзажі. Ці елементи досі використовують у процесі створення зображень для горор-творів. Вони стали своєрідною класикою літератури жахів. Популярним є і підхід поєднання готичних мотивів і сучасних дизайнерських принципів. Так, у горор-романах сьогодні нерідко можна побачити напівзруйновані будинки або моторошні пейзажі, виконані у мінімалістичній манері [33].

Зображення жорстокості. До найтипівіших жорстоких образів належать спотворені обличчя і скривавлені тіла. Темні образи на зображеннях у горор-виданнях є ефективними, оскільки торкаються базового для людського страху: смерті. При цьому важливо, щоб такі елементи не викликали у читача надто сильну огиду. Це може відштовхнути його від твору або змусити ще раз подумати, чи варто придбати видання [33].

Використання певної кольорової гами. Як ми зазначали вище, у літературі жахів використовують переважно похмурі кольори. Наприклад, чорний, темно-сірий, багряний тощо. Вони асоціюються у реципієнта з жахом загалом та конкретними символами. Багряний — з кров'ю і жорстокістю, чорний — зі смертю й невідомістю, темно-сірий — з депресивним станом, тривожністю. Основним принципом у підборі кольорів для горор-ілюстрацій є дотримання балансу. Велика кількість занадто темних тонів ускладнить сприйняття зображення. Читач просто не

зможе розглянути ілюстрацію, побачити її деталі. Активне використання світлої кольорової гами може зруйнувати атмосферу жаху і порушувати концепцію твору.

Застосування техніки контрасту. Вона теж з'явилася завдяки готичному горору. Готичні романи були першими виданнями, у ілюстраціях для яких використовували різкий контраст між світлими й темними кольорами. Популярність такої техніки у художньому оформленні горор-книг, які видають сьогодні, можна пояснити їхньою гармонійністю й відповідністю атмосфері жаху. Крім цього, контраст світла і темряви є доволі символічним для горор-історій, оскільки боротьба добра зі злом — основний мотив літератури жахів [37].

Апеляція до страху невідомого. У ілюстраціях до більшості сучасних горор-видань можна помітити цікаву особливість — відсутність надмірної деталізації. Так, художники не часто змальовують конкретних монстрів, зображуючи замість них силуети, абстрактні фігури або тіні. Це зумовлено тим, що фрагментарні зображення підвищують рівень напруги, оскільки реципієнта лякає невідомість, відтворена у них. Також деталізований образ на ілюстрації не залишає читачеві місця для уяви [40].

Ілюстрування літератури жахів — складний процес, який складається з чотирьох етапів [40].

Перший етап — аналіз ілюстрацій у популярних на ринку горор-творів. Це дозволить зрозуміти, які техніки ілюстрування є поширеними, які кольори часто використовують, які концепції зображень подобаються реципієнтам. Також ілюстрації в інших горор-виданнях можуть стати джерелом натхнення для ілюстратора, своєрідними референсами. Мовиться не про загальну ідею малюнка, а про поєднання кольорів або прийомів створення зображень тощо. Ілюстраторові варто зберігати зображення, які йому сподобалися, щоб зрозуміти, в якому стилі ліпше працювати.

Другий етап — розробка власної концепції. Для цього необхідно зрозуміти, для чого взагалі необхідні ілюстрації у конкретному горор-виданні

та які емоції вони мають викликати у реципієнта. Наприклад, у літературі жахів для дітей зображення мають створювати у читача уявлення про персонажів та події. У горор-вторах для дорослих, навпаки, цінується неповнота образів. Після визначення мети ілюстрацій можна починати генерувати ідеї. Непоганий спосіб для цього — мозковий штурм. Потрібно занотовувати усі варіації ілюстрацій, які спадають на думку. Художник може об'єднати декілька концепцій, які йому найбільше подобаються, і на їхній основі почати створювати ескіз ілюстрації.

Третій етап — вибір інструментів і програмного забезпечення для роботи над зображеннями. Ресурси, з якими працює художник, мають бути сучасними і зручними.

До поширених програмних засобів належать [40]:

- Adobe Illustrator (дозволяє працювати з векторною графікою: створювати й редагувати іконки, логотипи та малюнки; якісно масштабувати зображення);
- Adobe Photoshop (за допомогою нього можна редагувати зображення: вставляти/видаляти окремі компоненти, комбінувати картинки, додавати ефекти, накладати фільтри тощо);
- Ibis Paint X (дозволяє створювати ілюстрації, містить велику кількість різновидів пензлів, референсів та фільтрів).

Серед інтернет-ресурсів популярною є платформа графічного дизайну Canva. За її допомогою зручно створювати обкладинки для видань та виконувати елементарне редагування зображень (зміна контрасту і прозорості, регуляція яскравості).

Четвертий етап — створення дизайну (є необхідним, якщо мовиться про роботу над обкладинкою книги). Він передбачає вибір розміру полотна, розташування візуальних елементів (основного зображення, візерунків, ліній).

Як висновок, можна сказати, що ілюстрування горор-видань вимагає розуміння специфіки жанру, знання основних технік створення ілюстрацій, вміння гармонійно поєднувати кольори.

3.3 Специфіка шрифтового оформлення та верстки горор-видань

Шрифти мають органічно доповнювати естетику видання та забезпечити зручність читання. У книгах зазвичай використовують декілька типів шрифтів: для заголовків і підзаголовків (акцидентні), для основного тексту.

Якщо розглядати шрифтове оформлення заголовків у літературі жахів, то слід використовувати шрифти, що можуть викликати у читача страх, сприяти зростанню рівня напруги та підкреслити унікальність видання. Проаналізуємо 10 з них [28].

Sadistic. Шрифт не зовсім охайний, але читабельний. Повторення ліній, що утворюють літери, можуть викликати у реципієнта хвилювання, оскільки нагадують вирізьблені божевільним вбивцею написи. Sadistic можна використовувати для оформлення творів у жанрі слешер або сплаттерпанк.

Pandora. Цьому шрифту притаманні велика кількість ліній та нестандартна форма літер. Він асоціюється з чимось темним та є ідеальним для оккультного горору оповідань у стилі Лавкрафта.

Dark & Black. Шрифт із засічками, для фактури якого характерні широкі літери й ледь помітні подряпини та потертості. Його можна застосовувати для жахів, що торкаються готичної тематики. Однак через те, що візуальні ефекти шрифту помітні лише зблизька, Dark & Black слід використовувати для оформлення текстів у цифровому форматі (їх, як правило, читають на великих дисплеях).

Nightscary. Шрифт з неохайними, різкими літерами та плямами, схожими на бризки крові. Він органічно доповнює оформлення особливо жорстоких горор-жанрів: сплаттерпанку, слешеру, боді-горору тощо.

Suzanstein. Шрифт має високі вузькі літери, що мають такий вигляд, ніби з них стікає кров або слиз. Його назва є відсилкою до роману Мері-Шеллі «Франкенштейн». Suzanstein поєднує ретро-естетику та елементи жаху, але може здаватися дещо клішованим. Цей шрифт можна використовувати для оформлення апокаліптичного горору.

Scary Things. Для нього характерні широкі чіткі літери із зарубками, за формою схожими на кинджали або ікла графа Дракули. Цей шрифт є ідеальним для історій про надприродних істот (зокрема, вампірів).

The Crow. Графічно складний вінтажний шрифт з великою кількістю різноманітних деталей (лінії, завитки, закруглення на краях деяких літер). Доступний у декількох стилях: звичайний, лінійний, гранж і тіньовий. Шрифт може доповнити видання, де мало графічних елементів. В іншому випадку він перевантажить книгу.

Scratch. Він має різкі краї, викликає асоціації з написами, видряпаними на дереві. Шрифт є доволі читабельним та стриманим, може доповнити горор-історії про вбивць у покинутих будівлях.

Sorrow. Це хаотично намальований шрифт, який асоціюється з розпачем, панікою, божевіллям. Є ідеальним для дизайну психологічного горору або творів про виживання у екстремальних умовах.

Sunday. Шрифт із засічками та літерами середньої товщини. Він навряд чи зможе викликати у реципієнта відчуття жаху, але створює моторошний ефект. Непоганий вибір для оформлення психологічного жаху або творів з елементами горору.

Для набору основного тексту варто використовувати шрифти простого накреслення із засічками: Minion Pro або Garamond. Вони читабельні і мають доволі естетичний вигляд у виданні. Однак, щоб урізноманітнити шрифтове оформлення книги, можна застосовувати модифікації перелічених гарнітур. Наприклад, репліки деяких персонажів слід виділяти курсивом, окремі слова, які мають особливий сенс у творі — напівжирним.

Щодо верстання горор-видань, то воно не відрізняється від верстання будь-яких інших художніх прозових творів. Основними правилами верстки тексту є [14]:

- уніфікація зовнішніх і внутрішніх полів, відстані між рядками та абзацами, розміру абзацних відступів і способів вирівнювання;
- привідність верстки (рядки лицьового боку аркуша мають розташовуватися тому ж рівні, що і рядки зворотного боку);
- відділення більшим інтерліньяжем рядків, набраних меншим кеглем, ніж основний;
- заборона починати сторінку останнім рядком абзацу й закінчувати її першим рядком);
- друк посторінкових приміток у нижній частині сторінки (з вказівкою посилання на них).

Також розглянемо верстання ілюстрації у виданні (крім розворотних або сторінкових зображень). Розрізняють чотири види верстки ілюстрацій: відкриту, закриту, на полях та глуху. Останній різновид не використовують у художніх творах [16].

Відкрита верстка. Зображення розміщують над/під текстом. Так завершують заставки та кінцівки.

Закрита верстка. Ілюстрації оточені текстом з двох (якщо їх верстка врозріз) або з трьох (якщо верстка оборкою) боків.

Верстка на полях. Так верстають ілюстрації невеликого формату. Вони не зіштовхуються безпосередньо з текстом.

Загалом під час роботи зі шрифтовим оформленням горор-твору важливо вибирати читабельні гарнітури, які будуть відповідати певному піджанру жахів і гармонійно поєднуватися із загальною естетикою видання. Правила верстки горор-видань відповідають загальним правилам верстання художніх творів.

Висновки до розділу 3

Ілюстративний матеріал у художніх виданнях виконує інформаційну, емоційно-психологічну та естетичну функцію. Класифікувати зображення у художніх текстах можна за графічним способом виконання, цільовими функціями, кольором та місцем і значенням у виданні.

Робота з ілюстраціями у горор-виданні має певну специфіку. Зображення мають викликати у читача емоційну напругу, зацікавлення та відповідати піджанру літератури жахів, до якого належить твір.

Шрифтове оформлення горор-текстів має гармонійно доповнювати твір і водночас бути читабельним. Для оформлення заголовків і підзаголовків використовують акцидентні (декоративні) шрифти. Їм притаманні завитки та поєднання широких і тонких ліній. Для набору основного тексту варто використовувати прості читабельні гарнітури. У процесі верстки горор-видань необхідно дотримуватися загальних правил верстання тексту та ілюстрацій.

РОЗДІЛ 4

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЄКТУ «ЗАГУБЛЕНІ У ТЕМРЯВІ»

4.1 Аналіз українського й зарубіжного ринків горор-видань

На українському книговидавничому ринку репрезентований перекладний та оригінальний горор. Попри зростання попиту на твори українських авторів, асортимент перекладної літератури жахів ширший [12]. Відомим світовим горор-автором, твори якого видають в Україні, є Стівен Кінг. Успіх його творів серед українських читачів зумовлений декількома факторами. Перший — імідж письменника. Кінга називають «королем жахів», він є одним з найпопулярніших авторів. Написав 64 романи та понад 170 оповідань, чим здобув визнання. Також Кінг імponує українським читачам як людина, що активно висловлює підтримку Україні. Друга причина популярності книг автора на українському ринку — соціальна орієнтованість його творів. Кінг не лише лякає реципієнтів, а й змушує їх замислитись над актуальними у всіх країнах суспільними проблемами. Третій фактор, що породжує попит на твори автора, — індивідуальний стиль. Кінг пише у жорсткій, подекуди навіть жорстокій манері; використовує у своїх книгах ненормативну лексику; звертає увагу на деталі. Вміння письменника створювати атмосферу справжнього жаху приваблює читачів. Також твори Кінга містять приємні моменти, наприклад, розмови друзів, родинні вечори. Вони допомагають читачеві відпочити від жаху і повірити у добро, яке перемагає у багатьох творах письменника («Воно», «Доктор Сон», «Мізері» тощо).

Ще один популярний світовий автор на українському книговидавничому ринку — Говард Філіпс Лавкрафт. До основних чинників, що спонукають українців купувати твори письменника, належать особливий стиль оповіді (стриманий і водночас моторошний) й художнє оформлення видань. Наприклад, окремі оповідання Лавкрафта від видавництва «Varvar Publishing» містять сторінкові та розворотні ілюстрації.

За результатами дослідження встановлено підвищення уваги українських письменників до жанру горор. З-поміж найбільш відомих авторів можна виокремити Макса Кідрука, Олексія Жупанського, Євгена Лір, Павла Дерев'янка, Світлану Тарторіну. Кількість українських горор-видань збільшується. Реалізуються різноманітні піджанри літератури жахів: містичний горор, космічний жах, надприродний горор, темне фентезі. Також українські автори експериментують з горором. Наприклад, у 2017 році літературно-видавнича спільнота «Підвал» випустила першу українську антологію сплаттерпанк-оповідань «Свині». Ця збірка залишилась єдиним в Україні виданням такого піджанру горору. Сплаттерпанк не видають через непевність у попиті на нього. Аудиторія, особливо під час війни, може гостро відреагувати на появу екстремальних жахів на українському книговидавничому ринку.

До видавництв, які випускають основну частину горор-літератури в Україні, належать:

- КСД (Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля»). Видає книги Стівена Кінга та горор-твори сучасних українських авторів.
- Видавництво Жупанського. Випускає Лавкрафтівський горор, химерну прозу.

У 2023 році відкрилось видавництво «Кажан», ніша якого — weird fiction (химерна фантастика). Першою книгою, яку «Кажан» видасть, має стати збірка творів американської письменниці Шарлотти Паркінс Гілмен.

Зарубіжний ринок горор-літератури більш різноманітний. На ньому презентовані твори усіх різновидів. Зокрема, у жанрі слешер та сплаттерпанк. Так, аналіз англomовного Goodreads показав, що одним з найбільш популярних сплаттерпанк-книг є роман «100% збіг» Патріка К. Гаррісона III. Головний герой твору — тридцятирічний лисий чоловік Барт. Він носить окуляри, має зайву вагу та ненавидить котів і дітей. Барт має схильність до садизму й намагається знайти собі пару. Власне, навколо цього і побудований сюжет книги [35].

Якщо розглядати твори у жанрі слешер, то доволі відомим є роман «Клоун у кукурудзяному полі» Адама Чезаре. Події книги відбуваються у невеликому містечку Кетл-Спрінгс, яке годувала фабрика кукурудзяного сиропу. Після її закриття Кетл-Спрінгс почав занепадати. Діти мріють якомога швидше вирости та поїхати з міста, водночас як дорослі прагнуть відродити його. У творі з'являється клоун, який влаштовує полювання на місцевих дітлахів [34].

Хоч сплаттерпанк і слешер продаються за кордоном, це не найпопулярніші жанри горору на зарубіжному ринку. Найбільш вподобаними серед читачів з інших країн є такі різновиди літератури жахів: окультний горор, боді-горор та соціальний горор.

Окультний горор, як ми вже говорили, стосується тем сектантства, проклять, екзорцизму тощо. Основною тематикою сучасного окультного жаху є нав'язування певним людям бажання народити дітей. Одна з книг, яка розповідає про це, — роман «Як мати» Ани Гельцель. У творі змальований культ ненависті до жінок, які зробили аборт, або не хочуть мати дітей [30].

Ще один приклад окультного горору — роман «При надії» Даніель Валентайн. Твір має дві сюжетні лінії. Перша розповідає про життя і страхи головної героїні, друга — про дивний культ переродження душ, який виник ще у 1700-х роках.

Боді-горор акцентує увагу на змінах, що можуть відбуватися з людським тілом. Як правило, ці зміни спровоковані іншими людьми. Мовиться про фізичне насилля. До творів, які містять чимало елементів тілесного жаху, належить роман «Американський психопат» Брета Істона Елліса. У творі детально зображені сцени знущання з людських тіл.

Соціальний горор розповідає переважно про побутові жахи: знущання батьків з дітей, булінг серед підлітків, нездорові стосунки між партнерами тощо. На зарубіжному ринку горор-видань, як і на українському, найпопулярнішим письменником у цьому жанрі є Стівен Кінг. Реципієнти

читають і старі («Воно», «Керрі», «Кладовище домашніх тварин»), і нові твори автора.

4.2 Концепція видання «Загублені у темряві»

Запроєктована книга «Загублені у темряві» — неперіодичне видання, збірка горор-оповідань про підлітків.

Актуальність видання. Як показав аналіз, на українському ринку бракує літератури жахів для підлітків. Це потрібний різновид горору, оскільки він допомагає реципієнтам ліпше зрозуміти себе та свої страхи, іноді — навчитись боротись з ними. Збірка оповідань «Загублені у темряві» написана українськими авторами, контекст її творів максимально зрозумілий і близький українському читачеві [6].

Актуальним є і жанр оповідання, адже сучасне суспільство звикло до споживання невеликих за обсягом текстів (приміром, постів у соцмережах, новин, коротких статей за різною тематикою тощо).

Мета видання. Книга охоплює актуальні для людей підліткового віку проблеми: самотність, відсутність розуміння з боку батьків, складність прийняття себе. Так у підлітків формується розуміння, що проблеми, якими вони переймаються, переживають і їхні однолітки. Це допомагає не почуватися самотнім, а також пропонує читачеві можливість подивитися на труднощі під іншим кутом зору – спостерігача.

Анотація. Щоб вибратися з темряви, потрібно знайти бодай один промінчик світла. Але якщо цього промінчика немає? Якщо пільма оточує з усіх боків, проникає у кожную клітинку тіла й заважає дихати.

«Загублені у темряві» — збірка горор-оповідань про людей, що опинилися віч-на-віч із темрявою — зовнішньою і внутрішньою. Вісім історій страху, болю, відчаю, самотності, саморуйнації й пошуку світла. Кожен твір торкається тієї частинки душі, куди не хочеться впускати навіть

себе. Та герої цих оповідань доведуть, що іноді варто дозволити найпотаємнішому вирватися назовні.

Змістове наповнення. Видання поділене на дві частини, названі «Жах поглинув світ» (про фантастичних монстрів, що є утіленням суспільних вад) і «Жах поглинув нас» (про внутрішніх демонів, які живуть практично у кожному). Перша частина містить чотири оповідання: «Кучугура», «Готель “Парус”», «Я тримаю тебе за руку», «Пітьма всередині тебе».

«Кучугура». Події розгортаються взимку. Максим і Денис — звичайні семикласники, які втекли з останнього уроку і вирішили покататися на гірці в парку неподалік. Однак вони не знають, який жах може постати зі звичайнісінького снігу.

«Готель “Парус”». Готель «Парус» на березі Дніпра — недобудова з моторошною історією. Щороку підлітки підіймалися на верхні поверхи готелю і, зі зрозумілих причин, більше ніколи не вертались додому.

Артем, шістнадцятирічний юнак, який живе з батьком-алкоголіком, вирішив поблукати забутою Богом будівлею. Хлопець знав, що у таких місцях може статись що завгодно, але точно не був готовий до зустрічі з привидами двох підлітків, які скоїли самогубство у «Парусі»...

«Я тримаю тебе за руку». Історія про дівчину, на ім'я Мирослава, яку уві сні переслідувала сіра пухнаста істота, чимось схожа на вовка. Мирослава намагалась втекти від потвори, але та не давала дівчині спокою.

«Пітьма всередині тебе». Ярославі п'ятнадцять, і вона вчиться на першому курсі коледжу. Останнім часом дівчину буквально переслідували рідні дрібні неприємності: то вона на пару запізниться, то двійку отримає, то ще щось. Студентці здавалось, що світ просто знущається з неї.

Одного вечора Ярослава заснула під час виконання домашнього завдання, і отямилась у... Кінотеатрі. Але у дещо незвичайному кінотеатрі, який показав дівчині, ким вона є насправді.

Твори розташовані за обсягом (спочатку найдовше оповідання, потім — коротші) і рівнем жаху у них. Найбільше лякають перша

(«Кучугура») та остання («Пітьма всередині тебе») історії. Між ними розміщені менш страшні оповідання: «Готель "Парус"» і «Я тримаю тебе за руку». Такий принцип розташування творів використаний для того, щоб читачі могли дещо відпочити від напруги, притаманної горор-літературі.

Друга частина («Жах поглинув нас») теж містить чотири оповідання:

- «Стерти» (історія про сприйняття смерті);
- «Ідеал» (невинне захоплення, що може перерости у самознищення);
- «Програш» (оповідання про саморуйнацію);
- «Вона» (історія про заплутаність у власних почуттях і банальну

людську потребу мати когось поруч).

Технічні характеристики видання:

Формат: 84×108/32.

Такий формат використовується для багатьох художніх видань.

Обсяг: 118 с.

Щільність паперу: 80 г/м²

Тираж: 1000 пр.

У процесі розробки видання «Загублені у темряві» використовувались видавничо-поліграфічні стандарти [6]:

- ДСТУ 3017:2015 Інформація та документація. Видання. Основні види;
- ДСТУ 4861:2007 Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості;
- ДСТУ 8344:2015 Інформація та документація. Видання. Основні елементи. Терміни та визначення понять;
- ДСТУ 4489:2005 Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів;
- СОУ 18.1-02477019-11:2014 Видання для дітей. Загальні технічні вимоги.

Художньо-шрифтове оформлення. Для створення обкладинки, форзацу та ілюстрацій використовувалася неймережа Midjourney, що генерує зображення за текстовим описом. Її основний функціонал [6]:

- створення зображень у різних стилях (в одному або декількох одразу);
- генерація ілюстрації на основі референсу — попередньо завантаженого зображення або фото (для роботи з референсом потрібно використовувати команди «—sref» — подібність стилів, «—cref» — подібність персонажів, «iw 3» — загальна схожість);
- редагування створених зображень;
- створення зображень різних розмірів (--ar 4:7; --ar 16:9).

Алгоритм роботи з Midjourney простий. Після відкриття бота неймережі у «Discord» необхідно сформулювати запит (команда /imagine + опис ілюстрації та додаткові команди). Неймережа створює чотири зображення. Кожне з них можна масштабувати, завантажити чи корегувати. У Midjourney немає проблем з деталями у зображеннях (наприклад, погано промальовані кінцівки, нечіткі обличчя людей тощо).

Як і для будь-якої іншої неймережі, для Midjourney важливо правильно сформулювати запит. Він має містити чіткі вказівки щодо локації, зовнішності персонажів, кольорів, загальної стилістики (фото/малюнок).

Декоративні елементи для колонцифр були запозичені з платформи Canva, призначеної для графічного дизайну. Оформлення колонцифр корелюються з тематикою видання, естетично доповнюючи його.

Важливу роль у сприйнятті інформації відіграють шрифти. Для збірки оповідань «Загублені у темряві» використані три шрифтові гарнітури:

- Sunday (обкладинка: 40 пт для назви, 16 пт — для імен і прізвищ авторів);
- Franklin Gothic Heavy (заголовки);
- MinionPro (основний текст — 12 пт, додатковий — 10 пт).

Для верстки видання використовувалася програма Adobe InDesign. За її допомогою можна створювати сторінки-шаблони та стилі абзаців, що економить час. Також InDesign має широкий асортимент інструментів для роботи з проєктом: фрейми (текстові й графічні), фігури (за потреби їх теж можна перетворити на фрейми), виділення тощо.

Етапи роботи з програмою [6]:

- розробка макета видання (шаблонування сторінок, їхня нумерація, розміщення графічних і текстових фреймів);
- наповнення сторінок матеріалом;
- усунення технічних недоліків у тексті (видалення «коридорів» між словами та висячих рядків).

Робота з текстом. Для опрацювання текстового матеріалу видання використовувався текстовий процесор Microsoft Word. Правки були внесені у режимі «Рецензування».

У процесі редагування усунені такі анормативи:

- тавтологія (повтор займенника «вони» у двох сусідніх реченнях);
- калька та росіянізми (неправильно — «вижати соки», правильно — «вичавити соки»);
- надмірна конкретизація, що заважає сприймати текст цілісно;
- хибодруки.

4.3 Заходи з просування видання

Від рівня популярності видання на книговидавничому ринку залежать прибуток видавництва та роялті письменника/письменників. Просуванням книги займається видавництво спільно з автором/авторами. Розробка заходів для популяризації — складний процес, який вимагає знання основ маркетингу і копірайтингу. Також у процесі вибору методів просування видання необхідно орієнтуватися на його вид, жанр, ідею, тематику, проблематику та цільову аудиторію.

Для популяризації збірки горор-оповідань «Загублені у темряві» найдоцільніше використати п'ять способів товаропросування.

Презентація видання. Такі заходи організовує видавництво. Воно має знайти книгарню, де можна було б презентувати книгу читачам. Популярні локації для таких подій — книгарні «Сенс» і «Readeat», «КнигарняЄ». Після визначення місця проведення заходу видавництво повинно підготувати авторів до спілкування з аудиторією (за потреби написати для них промову).

Однак такий спосіб популяризації видання не для всіх. Є автори, які не вміють або не хочуть активно спілкуватися з читачами наживо. У такому разі слід просувати книгу іншими, менш контактними способами. Ще одним недоліком поширення видавничого оригіналу таким способом є доволі великі витрати на оренду приміщення книгарні та на запрошення спікерів (часто це необхідно, аби зацікавити публіку на заході, пожвавити її).

Публікація інформації про збірку у соцмережах видавництва та авторів. Цей спосіб є економічно вигідним і водночас ефективним. Головне — адаптувати пост під алгоритм соцмереж. Наприклад, для публікації в Instagram необхідно подбати передусім про візуал, адже це перше, що на що звертає увагу користувач. Також у постах слід додавати хештеги #. Вони спрощують пошук потрібного контенту. Ще в Instagram варто публікувати не лише текстові пости з фотографіями, а й reels (короткі відео). Користувачам до вподоби відео, зняті під популярні пісні. Це можна взяти до уваги під час створення контенту про книги. Наприклад, якщо до видання є плейлист (список композицій, які слід послухати під час читання), варто зняти відео про книгу під один із запропонованих треків.

Друга ідея для книжкових постів в Instagram — публікація дописів про персонажів видання або певні локації у книзі, які можуть «зачепити» читача. Так користувачі матимуть змогу більш детально ознайомитися зі світобудовою твору/творів, зануритися у його/їхню атмосферу.

Третім варіантом постів про видання в Instagram є публікація інформації про нюанси роботи над книгою (щось на кшталт видавничого

бекстейджу). За допомогою каруселі (зображення з невеликою кількістю тексту, які потрібно гортати) можна розповісти читачеві передісторії написання деяких творів або ознайомити його з ескізами ілюстрацій видання.

Можливою є і популяризація через месенджери (наприклад, через Telegram). Обидва автори мають канали у Telegram («Лисяче лігво» й «Морок»), на яких вони випускають пости про горор у літературі й кінематографії, пишуть відгуки про прочитані книги та діляться власною творчістю. Щоб збільшити попит на видання, письменники можуть використовувати свої канали для публікації короткої інформації про збірку (ціна, цільова аудиторія, анотація) та її фото.

Реклама у книжкових блогерів. Книжкові блогери впливають на формування літературних смаків читачів та на імідж авторів і видавництв. У сучасному книговидавничому просторі часто трапляються ситуації, коли попит на видання різко зростає або навпаки знижується після відгуку якогось блогера про книгу. Рекламу у книжкових блогерів можна замовити у різних соцмережах і месенджерах. Наприклад, у Telegram найпопулярнішим каналом про книги є «Непозбувний книгочитун» (близько 37,5 тисяч підписників). Ціна на рекламу книг — 1600 гривень, втім черга на розміщення публікації сягає декількох місяців. Термінова реклама коштує 1850 гривень. Власниця каналу питає, який конкретно матеріал повинен бути у публікації (покликання, зображення, факти тощо). Після створення посту відбувається затвердження його замовником та узгодження дати й часу публікації. Вся реклама залишається на каналі назавжди.

Подкастинг. Оповідання зі збірки можна озвучити і опублікувати на Spotify або YouTube. Страшні історії у форматі аудіо популярні серед читачів, на що є декілька причин. По-перше, знайомство з творами в аудіоформаті економить час, оскільки паралельно з прослуховуванням аудіокниги можна займатися іншими справами. По-друге, аудіоісторії можна слухати будь-де: вдома, у машині, на вулиці. Потрібно лише мати смартфон. По-третє, озвучка горор-оповідань може допомогти реципієнтам поринути

у моторошну атмосферу. Для створення аудіотворів у жанрі горор важливо підібрати звукові ефекти, що лякатимуть. Щодо візуалу, то і для Spotify, і для YouTube важливою є обкладинка аудіо (відео).

Спільноти письменників. Автори можуть поширювати видання у письменницьких колах, що теж є звичною практикою. Так, метод менш ефективний ніж купівля реклами у блогерів або просування через соцмережі, але частину аудиторії видання за його допомогою все ж таки вдасться зацікавити.

Популярними письменницькими спільнотами є UrsusPoetry та Бабай. UrsusPoetry — поетичний рух, заснований у 2011 році у Києві. Читання організовують у різних куточках Києва щоп'ятниці, щосуботи та щонеділі. Хоч UrsusPoetry спеціалізується на поезії, учасники літературних вечорів можуть читати і коротку прозу (написи або оповідання, наприклад).

«Бабай» — літературно-видавнича платформа для поціновувачів літератури жахів та письменників, що працюють у жанрі горор. На сайті «Бабаю» є різноманітні статті про горор (його характерні ознаки, різновиди тощо); оповідання сучасних авторів та огляди горор-новинок на книжковому ринку.

Висновки до розділу 4

На українському книговидавничому ринку горор є жанром, що розвивається. Збільшується кількість авторів, які систематично видають літературу жахів, реалізуються різноманітні піджанри горору. Наприклад, фолк-горор, психологічний горор тощо. Популярне є поєднання горору з іншими жанрами: фентезі, трилером, детективом. Поки що більшість горор-текстів на українському ринку є перекладними. Найчастіше видають твори таких Стівена Кінга та Говарда Філіпса Лавкрафта.

Зарубіжний ринок пропонує читачеві більш широкий асортимент горор-видань. На ньому презентована велика кількість текстів у жанрах

слешер (наприклад, «Клоун у кукурудзяному полі») і сплаттерпанк («100% збіг»). Однак споживачі найчастіше купують твори таких різновидів: окультий горор, боді-горор, соціальний горор.

«Загублені у темряві» — збірка моторошних оповідань про підлітків. Книга складається з восьми оповідань, що торкаються проблем самотності, нещасливого кохання, складності прийняття себе та нерозуміння з боку батьків. Актуальність видання зумовлена власне його проблематикою та недостатньою кількістю підліткових горор-творів в Україні.

Для ефективного просування книги запропоновані п'ять способів: презентація збірки, публікація постів про неї у соцмережах видавництва та авторів, реклама у книжкових блогерів, подкастинг і популяризація за допомогою письменницьких спільнот.

ВИСНОВКИ

Жанр горор-літератури має великий потенціал для розвитку в Україні. Формується когорта вітчизняних авторів, які працюють із цим жанром, створюються спеціалізовані видавництва, розширюється аудиторія читачів-поціновувачів, виникає необхідність у підвищенні компетентності фахівців видавничої справи за цим напрямом задля підготовки творів високого гатунку.

У процесі дослідження проаналізовано поняття “горор” у літературному контексті. Визначені характерні ознаки жанру: наявність компоненту жаху, акцент на емоційно-психологічному стані героїв, натуралізм описів, атмосфера саспенс, поділ героїв на протагоністів та антагоністів. Проаналізовані основні етапи становлення горору як окремого жанру. Складена коротка характеристика основних піджанрів літератури жахів: готичного горору, лавкрафтівських жахів, фолк-горору, апокаліптичного горору, психологічний горору, сплаттерпанку, слешеру, боді-горору й окультичного горору.

У другому розділі розглянуті основні засади редагування художніх творів, проаналізовані етапи роботи редактора з текстом художнього видання. Визначені основні аспекти редагування горор-видань: літературний і віковий. Також досліджено, що у процесі роботи з літературою жахів необхідно звертати увагу на зображення характерів героїв твору, його піджанр, культурний контекст та висвітлення тем, що потенційно можуть травмувати чутливого реципієнта (самоушкодження та самогубство). Проаналізована адаптація тексту горор-видання до інформаційних, соціальних, лінгвістичних, логічних та психолінгвістичних норм редагування.

У третьому розділі проаналізовані функції та види ілюстрацій у художньому виданні. Описана специфіка роботи з ілюстративним матеріалом горор-видання. Досліджено, що ілюстрації у літературі жахів мають викликати у реципієнта напругу й відповідати піджанру горору, до

якого належить твір. Проаналізовані особливості шрифтового оформлення горор-видань. Надана коротка характеристика десяти найпопулярніших шрифтів для заголовків та підзаголовків у літературі жахів. Розглянуті гарнітури, які варто застосовувати для набору основного тексту. Визначено, що під час верстання горор-видань редактор має дотримуватися загальних правил верстки тексту та ілюстративного матеріалу.

У четвертому розділі проаналізовані український і зарубіжний ринок літератури жахів. Дослідження допомогло визначити основні тенденції в оформленні та змістовому наповненні горор-видань. Розроблена концепція збірки горор-оповідань «Загублені у темряві», описані основні способи популяризації книги. Під час роботи над проєктом застосовані набуті теоретичні та практичні знання з редагування художніх текстів, художнього оформлення і верстки видань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДСТУ 4489:2005. Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів [Чинний від 2006–10–01]. Вид. офіц. Київ, 2006. 5 с. (Національний стандарт України).
2. ДСТУ 4861:2007. Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості [Чинний від 2009–01–01]. Вид. офіц. Київ, 2009. 46 с. (Національний стандарт України).
3. ДСТУ 8344:2015. Інформація та документація. Видання. Основні елементи. Терміни та визначення понять [Чинний від 2017–07–01]. Вид. офіц. Київ, 2017, 33 с. (Національний стандарт України).
4. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять [Чинний від 2016–07–01]. Вид. офіц. Київ, 2016, 38 с. (Національний стандарт України).
5. СОУ 18.1-02477019-11:2014. Видання для дітей. Загальні технічні вимоги. [Чинний від 2014—25—06]. Вид. офіц. Київ, 2014.
6. Белікова Д. В. Робота редактора з текстом горор-видання (на прикладі збірки оповідань «Загублені у темряві») : курсова робота. Київ, 2024. 43 с.
7. Борзова М. У драговині визначень та змін, які невтомно множаться як цвіль у «Будинку Ашерів»: атрибутивні ознаки горор-жанру. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2023. Вип. 1. С. 16-23.
8. Гудманян А., Іванова А. Генеза та жанрові особливості літератури жахів з позицій сучасної науки про переклад. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2017. Вип. 36. С. 12-17.
9. Гузенко С. Літературне редагування: навч. – метод. посіб. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. 140 с.

10. Іванишин. В. П., Іванишин П. В. Пізнання Літературного твору : методичний посібник. Дніпропетровськ: Видавнича фірма «Відродження», 2003. 53 с.
11. Крайнікова Т. С. Коректура: підручник. Київ: Наша культура і наука, 2005. 252 с.
12. Куца О. О., Листвак Г. Б. Потенціал українського горору: стан ринку та стратегії видавничої комунікації. *Поліграфія і видавнича справа*. 2022. №2. С. 130-142.
13. Матюха, Н. П. Жанрова специфіка творів Говарда Філіпса Лавкрафта. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць*. 2019. С. 254–258.
14. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. посібник. Львів : ВФ Афіша, 2017. 416 с.
15. Путівник з готичного детективу. URL: <https://babai.co.ua/articles/putivnik-z-gotichnogo-detektivu> (дата звернення: 14.02.2025).
16. Пушкар О. І., Андрющенко Т. І. Ілюстрування : навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.051501 "Видавничо-поліграфічна справа" Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 128 с.
17. Рекомендації щодо вікової класифікації інформаційної продукції. 2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr060623-13#Text> (дата звернення: 25.02.2025).
18. Савчин Т. О. Мовні кліше і мовні штампи в українській мові. *Актуальні задачі сучасних технологій: матеріали VII Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів*. (Тернопіль, 28-29 листопада 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 226-227.
19. Сташкевич І. А., Ковтун Б. В., Манич А. М. Лексичні помилки в українській мові. *Матеріали XLVIII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*. (Вінниця, 13-15 березня 2019 р.). Вінниця, 2019. URL :

https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24962/STASHKEVYCH_2019_T3.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 23.09.2024).

20. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця: практичний посібник. Київ: Наша культура і наука, 2006. 560 с.

21. Трофименко А. Модифікації жанру горор. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2023. №20. С. 78–84.

22. Жахиття поруч. Кілька слів про сплаттерпанк. URL: <https://pidval.wordpress.com/2016/09/20/> (дата звернення: 24.10.2024).

23. A Beginner's Guide to the Splatterpunk Horror Genre. URL: <https://bookriot.com/splatterpunk-horror/> (accessed 23 September 2024).

24. Colavito Jason. Knowing Fear: Science, Knowledge and the Development of the Horror Genre. McFarland, 2008, 458 p.

25. Exploring the Dark Corners: A Dive into Horror Sub-Genres. URL: <https://www.bryanwalaspa.com/post/exploring-the-dark-corners-a-dive-into-horror-sub-genres> (accessed 29 September 2024).

26. Exploring the Diverse Subgenres of Horror Literature. URL: <https://www.epl.ca/blogs/post/exploring-the-diverse-subgenres-of-horror-literature/> (accessed 30 September 2024).

27. Lovecraft H. P. Supernatural Horror in Literature : The Palingenesis Project (Wermod and Wermod Publishing Group), 2013, 212 p.

28. 31 Horror Fonts for Seriously Scary Designs – 2025. URL: <https://www.designbombs.com/best-horror-scary-fonts/> (accessed 04 October 2024).

29. Horror Literature Through History [2 Volumes] : Volume 1 : An Encyclopedia of the Stories That Speak to Our Deepest Fears / editor Matt Cardin. Bloomsbury Academic, 2017, 1072 p. URL: <http://surl.li/pcogpl> (accessed 06 November 2024).

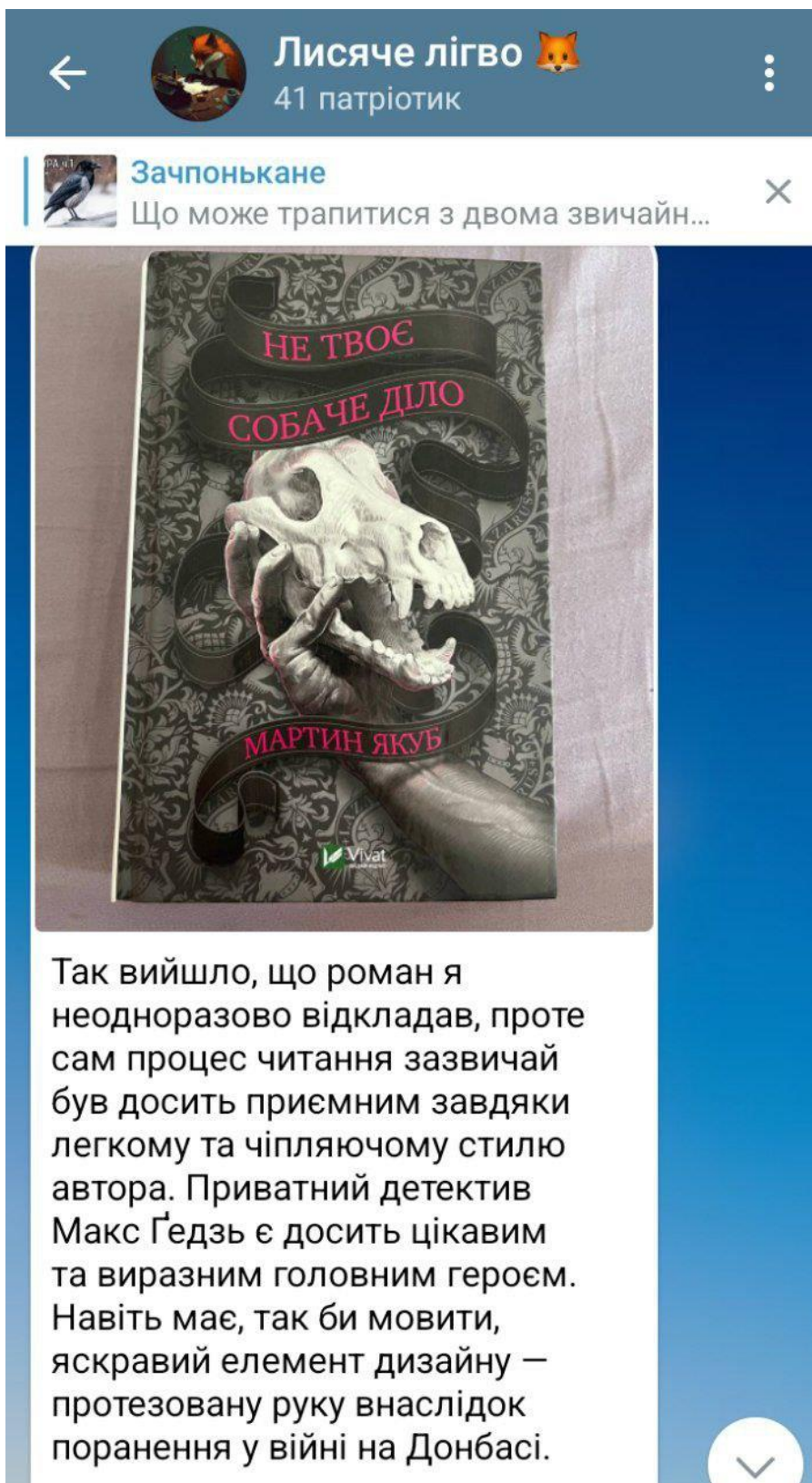
30. Horror novel sales boomed during year of real-world anxieties. URL: <https://www.theguardian.com/books/2024/apr/04/horror-novel-sales-boomed-during-year-of-real-world-anxieties> (accessed 25 January 2025).
31. 25 Horror Novels to Look Out For in 2025. URL: <https://crimereads.com/25-horror-novels-to-look-out-for-in-2025/> (accessed 14 May 2025).
32. Horror Subgenres: 33 Scary Subgenres for Fiction Writers. URL: <https://self-publishingschool.com/horror-subgenres/> (accessed 10 May 2025).
33. How to Design a Horror Book Cover: A Step-by-Step Guide. URL: <https://www.publishingpush.com/blog/how-to-design-a-horror-book-cover-a-step-by-step-guide> (accessed 12 May 2025).
34. Popular Horror Slasher Books. URL: <https://www.goodreads.com/shelf/show/horror-slasher> (accessed 10 March 2025).
35. Splatterpunk URL: <https://www.goodreads.com/genres/splatterpunk> (accessed 12 March 2025).
36. Storyville: The Horror of Editing and Revision. URL: <https://litreactor.com/columns/storyville-the-horror-of-editing-and-revision> (accessed 04 May 2025).
37. The Haunting Art of Horror Illustration: Techniques and Inspirations. URL: <https://snargl.com/blog/the-haunting-art-of-horror-illustration-techniques-and-inspirations/> (accessed 04 May 2025).
38. The Importance of Font Selection in Creating Horror Designs. URL: <https://horrorfontstudio.com/the-importance-of-font-selection-in-creating-horror-designs/> (accessed 07 May 2025).
39. The Readers' Advisory Guide to Horror. Becky Siegel Spratford : American Library Association, 2021. 200 p. URL: <http://surl.li/veugyf>. (accessed 10 February 2025).
40. The Role of Dark Imagery in Horror Book Cover Design. URL: <https://spines.com/the-role-of-dark-imagery-in-horror-book-cover-design/> (accessed 22 February 2025).

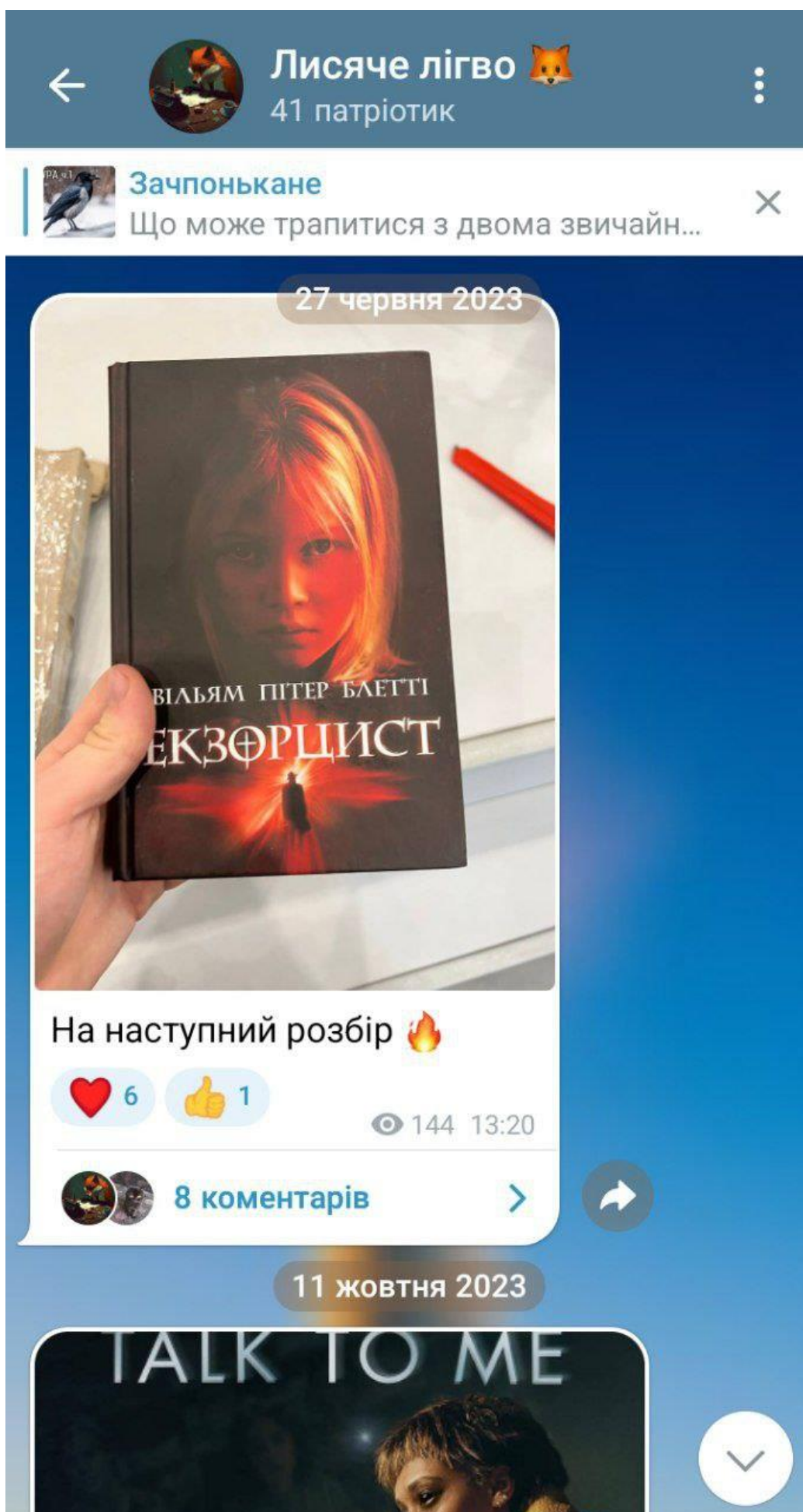
41. Tips for Editors New to Horror. URL: <https://blog.editors.ca/tips-for-editors-new-to-editing-horror/> (accessed 14 January 2025).

42. What Is Body Horror in Fiction? URL: <https://www.writersdigest.com/write-better-fiction/what-is-body-horror-in-fiction> (accessed 16 April 2025).

ДОДАТКИ

Додаток А – Скриншоти Телеграм-каналу автора

Додаток Б – Динаміка випуску оригінальних і перекладних назв та накладів фантастики і містики з 2005 до 2019 рр.

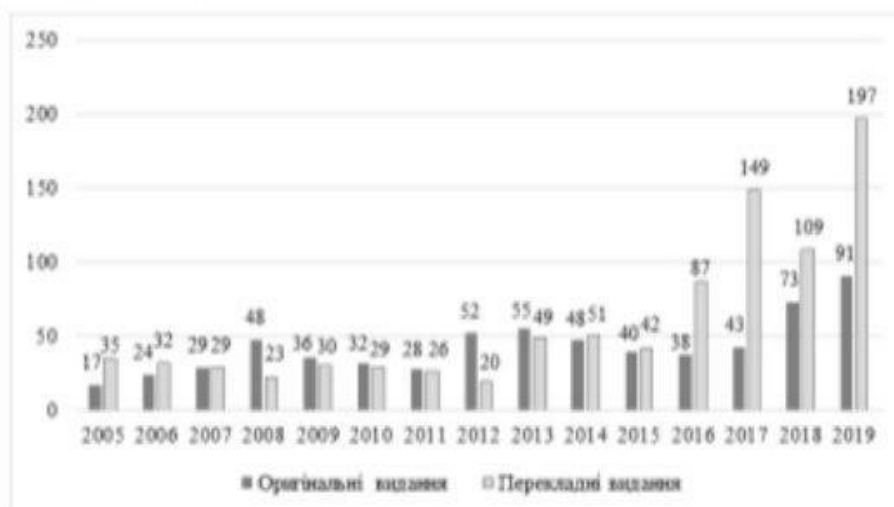

Рис. 1. Динаміка випуску назв оригінальних та перекладних видань фантастики та містики упродовж 2005–2019 років

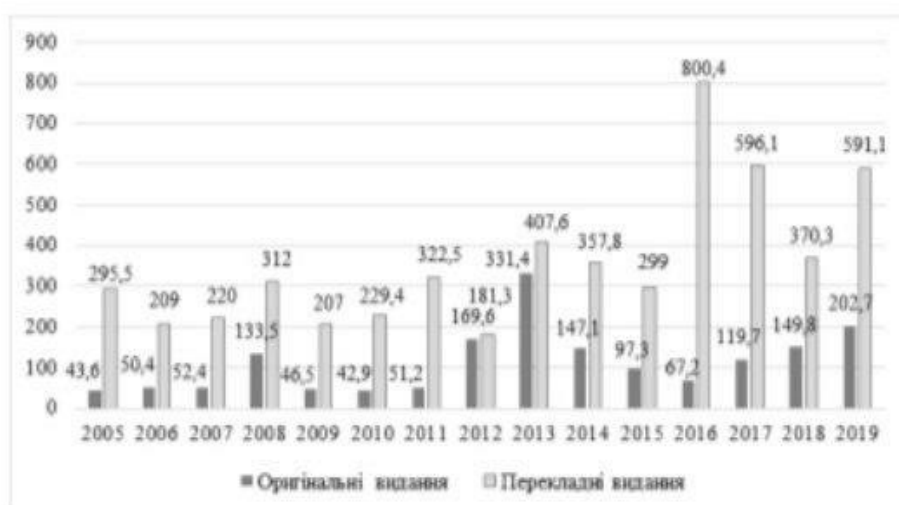

Рис. 2. Динаміка випуску накладів оригінальних та перекладних видань фантастики та містики упродовж 2005–2019 років (тис. од.)

Додаток В – Зразок обкладинки горор-видання

